

”Yhden kerran oli poika”

Siirtovaikutuksia kertovan kielen valintoihin kuusivuotiailla suomea ja englantia
omaksuvilla lapsilla

Sonja Alantie

Logopedian pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

2015

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sonja Alantie: ”Yhden kerran oli poika” Siirtovaikutuksia kertovan kielen valintoihin kuusivuotiailla suomea ja englantia omaksuvilla lapsilla

Pro gradu -tutkielma, 48 sivua, 3 liitettä

Logopedia

Marraskuu 2015

Lasten kaksikielisyys on nykyään varsin yleistä. Kaksikielisiä suomenpuhujia on kuitenkin tutkittu logopedian alalla vähän. Tavanomaisen kielen kehityksen ja käytön piirteistä kaivataan tietoa vanhempien ja asiantuntijoiden, kuten puheterapeuttien, kasvavaan tarpeeseen. Kaksikieliset lapset poikkeavat yksikielisistä muun muassa siten, että he altistuvat yksittäisille kielilleen suhteessa vähemmän kuin yksikieliset ainoalle kielelleen. Lisäksi lapsen osaamat kielet voivat vaikuttaa toinen toisiinsa monin tavoin, minkä vuoksi kielenkäytössä saattaa olla yksikielisten tavoista eroavia piirteitä. Kaksikielisistä suomenpuhujista tarvitaan tietoa erityisesti siksi, että suomea ei voida suoraan verrata jo enemmän tutkittuihin germaanisiin kieliin ja kieliyhdistelmiin.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin 11 varhaisesti kaksikielisen 6-vuotiaan lapsen kieltä suomeksi tuotetussa sarjakuvakerronnassa. Kaikilla lapsilla oli kotikielenään suomi, jonka lisäksi he olivat omaksuneet englantia 0–4 vuoden iästä lähtien. Kielen tarkastelu nojautui systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan ja sovellettuihin lingvistisiin menetelmiin. Kertomuksista poimittujen epätyypillisten tai virheellisten ilmaisuja avulla selvitettiin sitä, miten englannin omaksuminen mahdollisesti vaikutti lasten kielellisiin valintoihin ja millaisia lasten ilmaisut olivat yksikielisten lasten valintoihin verrattuina. Verrokkiaineistona käytettiin 22 tyypillisesti kielellisesti kehittyneen yksikielisen 5- ja 6-vuotiaan suomalaislapsen litteroitua sarjakuvakerrontaa. Epätyypillisyyksien ja virheiden määrittämiseksi ja analysoimiseksi ilmaisuja peilattiin myös kaksikielisten lasten omiin englanninkielisiin ilmaisutapoihin sekä nykysuomen aikuiskielen säännönmukaisuuksiin.

Lähes kaikki kaksikieliset lapset tuottivat jonkinlaisia epätyypillisiä ilmaisuja tai virheitä. Esiintymiä oli yleisesti usealla kielen osa-alueella: sanastossa, morfologiassa, morfosyntaksissa, idiomaattisissa ilmaisuissa sekä luokittelemattomissa ilmaisuissa. Epätyypilliset ilmaisut ja virheet jaettiin edelleen 1) englannin kielen siirtovaikutuksesta johtuviin ja 2) suomen kielen omaksumiseen liittyviin. Suomen kielen omaksumiseen liittyviä epätyypillisyyksiä ja virheitä oli myös suurimmalla osalla yksikielisistä verrokkilapsista. Kaksikielisillä lapsilla oli muutamia selvästi samanlaisia valintoja viisivuotiaiden verrokkilasten kanssa. Yleisesti kuitenkin sekä kaksikieliset että yksikielisten lasten epätyypilliset valinnat olivat yksilöllisiä.

Tämän tutkimuksen tulokset kertovat suuntaa-antavasti, että varhainen englannin kielen omaksuminen saattaa vaikuttaa erilaisin tavoin 6-vuotiaiden lasten kielellisiin valintoihin suomeksi kerrottaessa. Tämä näkyy eritoten laadullisina eroina kaksikielisten lasten ja ikäverrokkien valintojen välillä. Lisähavaintona tutkimuksessa oli se, että tutkimustilanne ja -käytännöt saattavat olla yhteydessä siirtovaikutuksen esiintymisherkkyyteen. Kielten vaikutuksesta toisiinsa tarvittaisiin lisätutkimusta suuremmilla otoksilla, erilaisilla kaksikielisillä sekä vaihtelevissa diskursseissa. Tietoa voitaisiin tulevaisuudessa hyödyntää logopedisten testausmenetelmien kehittämiseen ja kielellisen tuen tarpeessa olevien kaksikielisten lasten entistä luotettavampaan tunnistamiseen.

Avainsanat: kaksikielinen lapsi, kielten kontakti, siirtovaikutus, kertova kieli, Sammakkotarina, systeemis-funktionaalinen kieliteoria, kielellinen valinta

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	4
1.1 Näkökulmia kaksikielisyyteen.....	5
1.2 Kaksikielinen lapsi	5
1.3 Kielten siirtovaikutus.....	7
1.3.1 Lainaamista, yhdistämistä ja kielenvaihtoa	8
1.3.2 Lapsen kielet kontaktissa.....	9
1.4 Kaksikielisen lapsen kerronta.....	10
2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	11
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	12
3.1 Tutkittavat ja heidän valintakriteerinsä	12
3.2 Aineistonkeruu	14
3.3 Aineiston analyysi	15
3.4 Analyysin luotettavuus	18
4 TULOKSET	18
4.1 Englanninkielisten äänteiden, sanojen ja pidempien ilmausten siirtyminen suomeen	18
4.2 Englannin kielen siirtyminen suomen syntaksiin ja morfosyntaksiin	20
4.3 Englannin kielen idiomattisten ilmausten siirtyminen suomeen.....	21
4.4 Englannin kielen siirtyminen muihin suomenkielisiin ilmauksiin	24
4.5 Suomen kielen omaksumiseen liittyvät epätyypilliset ilmaukset ja virheet	25
5 POHDINTA.....	30
5.1 Tulosten tarkastelu.....	31
5.1.1 Siirtovaikutuksesta johtuvat valinnat.....	31
5.1.2 Suomen kielen omaksumista kuvaavat valinnat	34
5.2 Menetelmän arviointi.....	36
5.2.1 Pohdintaa tutkimushenkilöistä.....	36
5.2.2 Tehtäväkontekstin merkitys.....	37
5.2.3 Analyysin haasteet	38
5.3 Tutkimuksen klininen merkitys ja jatkotutkimusehdotuksia.....	39
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	41
LÄHTEET	43

LIITTEET:

Liite 1: *Sammakkotarina*-kuvasarja

Liite 2: Litteraatiomerkinnot

Liite 3: Esimerkkilitteraatti: *Sammakkotarina* englanniksi ja suomeksi

1. JOHDANTO

Kaksikielisyys on nykymaailmassa jopa tyypillisempää kuin yksikielisyys, varsinkin lasten keskuudessa (Kohnert, 2010). Tietoa kaksikielisyydestä kaipaavat siis yhä enemmän niin vanhemmat kuin monet ammattihenkilötkin, kuten opettajat ja puheterapeutit. Suomessa logopedinen kaksikielisyystudkimus on vielä niukkaa, ja kaksikielisten lasten kielenkehityksen arviointiin on kehitetty vasta muutamia menetelmiä (Korpilahti, 2010). Kansainvälisestikin on tutkittu lähinnä romaanisia ja germaanisista kieliä (Silvén, 2010: 142). Näiden tutkimusten tuloksia ei voida suoraan yleistää suomea puhuviin kaksikielisiin, joten kielikohtaiselle tutkimustyölle on selvä tarve.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli arvioida, miten kaksikielisten — suomea ja englantia puhuvien — lasten kerronnassa näkyi mahdollinen toisen kielen vaikutus. Tutkimuksen teoreettinen perusta nojautuu Hallidayn (1985) systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan. Sen mukaan kukin kieli on oma kulttuurisidonnainen merkkisysteeminsä, joka tarjoaa puhujalle puitteet merkitysten tuottamiseen (Halliday & Matthiessen, 2004: 19–31; Shore, 1992: 22–23). Lasten ilmauksia kutsutaan tässä työssä Hallidayn tapaan *kielellisiksi valinnoiksi* (Halliday, 1985: xxvii). Termillä viitataan siihen, että puhuja valitsee joko tietoisesti tai tiedostamattaan tavan ilmaista asioita aina sekä kielellisten taitojensa että kielenkäyttötilanteen mukaisesti (Eggins, 1994: 114–115; Halliday, 1973: 48–58). Kieli nähdään ennen kaikkea sosiaalisena toimintana (Halliday, 1978: 36–39). Tässä tutkimuksessa oletettiin, että kaksikielisten lasten valinnoissa näkyisi kerrontadiskurssissa juuri heille ominaisia tapoja toteuttaa omaksumiensa kielisysteemien merkityspotentiaaleja (ks. Halliday, 1985: xxix–xxx; Shore, 1992: 21–24).

Laajassa merkityksessä kaksikielisen henkilö voidaan määritellä Hassisen (2002) tapaan yksilöksi, joka käyttää kahta tai useampaa kieltä¹: puhuu, ymmärtää ja ajattelee ja varttuneempana myös lukee, kirjoittaa ja vaihtelee osaamistaan kieliä vaivattomasti ja tilanteeseen sopivalla tavalla (ks. myös Tabouret-Keller, 2013; Wei, 2004). Kielten täydellistä hallintaa tai samantasoisia taitoja molemmissa kielissä kaksikielisyys ei kuitenkaan edellytä (ks. myös Skutnabb-Kangas, 1981: 89–90). Tällainen määritelmä on iästä ja kielen kehitysvaiheesta riippumaton, eikä se sulje pois niitäkään ihmisiä, joilla on jokin kielellinen häiriö. Lisäksi määritelmä antaa sijaa vahvimman kielen vaihtumiselle ja kielten hallinnan sekä kieli-identiteetin kehitysdynamiikalle. Myös tässä

¹ Euroopassa yleistyneen tavan mukaan termillä *kaksikielisyys* (engl. *bilingualism*) viitataan ihmisiin, jotka osaavat kahta tai sen useampaa kieltä (Mackey, 2004; Tabouret-Keller, 2013; Wei, 2004).

tutkimuksessa käytän sanaa *kaksikielinen* kuvaamaan tutkittavia esikoululaisia, jotka käyttävät arjessaan kahta kieltä ja joiden taidot näissä kielissä ovat luonnollisesti yhä kehittymässä.

1.1 Näkökulmia kaksikielisyyteen

Sitä mukaa kun tutkijat ovat alkaneet kiinnittää huomiota kaksikielisyyden vaihteleviin muotoihin, kaksikielisyyteen liittyvä termistö ja termien määritelmät ovat lisääntyneet ja tarkentuneet (esim. Wei, 2004). Kaksikielisyyttä voidaan tarkastella kielten omaksumisen ajankohdan perusteella (mm. *simultaani* eli samanaikainen tai *suksessiivinen* eli peräkkäinen kaksikielisyys), kielikompetenssin perusteella (sekä kieliopillinen että pragmaattinen kompetenssi) tai kielen omaksumis- tai oppimisympäristön mukaan (kuten luonnollinen kaksikielisyys tai koulukaksikielisyys) (Skutnabb-Kangas, 1983: 80–87, 95–97). Näkökulma kaksikielisyyteen voi vaihdella myös muilla tavoilla. Asiaa voidaan katsoa henkilön kielten käyttötarkoituksen ja niiden saavuttamien henkilökohtaisen merkitysten kannalta tai siltä kantilta, millainen asenne joko kielten käyttäjällä itsellään tai ympäröivällä yhteiskunnalla on hänen puhumiinsa kieliin ja puhujan kielitaitoon (Mackey, 2004: 27–28; Skutnabb-Kangas, 1983: 75–89, 95). Katsantokannaksi voidaan ottaa myös se, millainen ulkoinen ja yhteiskunnallinen paine henkilöllä on saavuttaa tiettyntasoiset taidot useammassa kielessä.

Kaksikielisiä lapsia tutkittaessa olennaiseksi näkökulmaksi nousee yleensä kielten omaksumisajankohta, mutta esimerkiksi rajanveto samanaikaisen ja peräkkäisen kaksikielisyyden välillä ei ole täysin kiistaton. Simultaanin kaksikielisyyden alkamisiän kriteeri vaihtelee yleisimmin syntymästä kolmanteen ikävuoteen (Costa & Sebastián-Gallés, 2014; De Houwer, 2004). Samaten suksessiivisen kaksikielisyyden määritelmä on tulkinnanvarainen, sillä se viittaa kaksikielisiin lapsiin, jotka ovat alkaneet altistua toiselle kielelle (L2) usein kodin ulkopuolella jossakin vaiheessa ensimmäisen kielen (L1) omaksumisen jo alettua (Arkkila, Smolander & Laasonen, 2013; Costa & Sebastián-Gallés, 2014). Tästä syystä olen määritellyt tämän tutkimuksen lapset yksiselitteisemmin *varhaisesti kaksikielisiksi* (engl. *dual language learner*), sillä altistuminen toiselle kielelle on alkanut ennen leikki-iän päättymistä (Genesee ym., 2004: 218; Korpilahti, 2007) (luku 3.1, taulukko 1).

1.2 Kaksikielinen lapsi

Määritelmien kirjo kuvaa jo itsessään kaksikielisyyden monikasvoisuutta, joka puheterapeuttien näkökulmasta luo erityisiä vaatimuksia asiakkaan taustojen ja muiden hänen kielenkehitykseensä ja -käyttöönsä vaikuttavien tekijöiden tunnistamiseen ja selvittämiseen (Arkkila ym., 2013). Vaikka jo

yksikielisen lapsen kielelliseen kehitykseen vaikuttaa useita tekijöitä, kaksikielisillä lapsilla tekijöitä ja niiden mahdollisia yhdistelmiä vaikuttaisi olevan moninkertainen määrä (esim. Bialystok, 2001: 1–20). Tämä lienee yksi syy sille, miksi kaksikielisten lasten tyypillisestä kielenkehityksestä saati sitten poikkeavan kielenkehityksen piirteistä on yhä niukasti tietoa (ks. Bedore & Peña, 2008; De Houwer, 2004, katsaus; Kohnert, 2010). Tiedon puute voi johtaa siihen, että kaksikielisillä lapsilla yli diagnosoidaan kielellisiä häiriöitä, koska tyypillisen kehityksen piirteitä ei tunnisteta (Bedore & Peña, 2008; Kohnert, 2010). Yhtä hyvin saattaa käydä niin, että lapsen kielenkehityksen arviointi tai tukeminen viivästyy, koska poikkeavien piirteiden ajatellaan kuuluvan kaksikielisyyteen ja luotettavat puheterapeuttiset testauskeinot puuttuvat (Arkkila ym.; Bedore & Peña, 2008; Kohnert, 2010).

Vaikka kaksikielisten ja yksikielisten lasten välillä on tunnistettu enemmän yhtäläisyyksiä kuin eroja (esim. de Houwer, 2004, katsaus), sekä kaksikieliseen kielenkehitykseen että kielen käyttöön liittyy erityispiirteitä. Verrattuna yksikieliseen ikätoveriinsa kahden tai useamman kielen vaikutuspiirissä kehittyvän lapsen on omaksuttava eri kielten fonologian, leksikon, syntaksin ja muiden rakenteiden lisäksi se, miten kyseisiä kieliä käytetään kulttuurisesti asianmukaisilla tavoilla (Genesee, Paradis & Crago, 2004: 27; Verhoeven, 2010: 436). Luonnollisesti nämä kielet ja kulttuurit voivat olla keskenään hyvin samanlaisia tai erikaltaisia, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, kuinka lapsi pystyy hyödyntämään vaikkapa oppimiaan kielellisiä rakenteita ja kielen käyttötapoja myös toisessa kielessään (Genesee ym., 2004: 27; Vygotsky, 1962: 109–110). Kielten omaksumista määrittää pitkälti myös se, että kaksikielinen lapsi altistuu kullekin omaksumalleen kielelle vähemmän kuin yksikielinen lapsi ainoalle kielelleen (Paradis, 2010). Lisäksi vuorovaikutustilanteiden laatu ja määrä vaihtelevat lapsen eri kielten kohdalla sen mukaan, kenen kanssa ja kuinka usein lapsi pääsee osallistumaan erilaisiin diskurssitilanteisiin. Juuri mahdollisuus osallistua erilaisiin kielenkäyttötilanteisiin on kokonaisvaltaisen kielenomaksumisen perusedellytys (Paradis, 2010; Halliday, 1975: 5–6, 33; Leiwo, 1986: 70–72).

Kielellisen erityisvaikeuden riskiä kaksikielisyys ja siihen liittyvä niin sanottu kaksinkertainen oppimistaakka ei nykykäsitysten mukaan lisää, mutta tyypilliseen kaksikieliseen kielenkehitykseen liittyy kielellisten taitojen epätasaisuus ja yksilöllinen vaihtelu (Arkkila ym., 2013; Kohnert, 2010). Useimmiten kaksikielisillä lapsilla toinen kielistä on jokseenkin dominantti eli paremmin hallittu (Dixon, Wu & Daraghme, 2012; Genesee ym. 2004: 218). Vahvempi kieli saattaa hyvinkin ajan ja olosuhteiden myötä myös vaihdella. Kielissä voi olla lisäksi laadullisia eroja, sillä lapsen taidot peilaavat eri kieliympäristöissä toteutuneita oppimistilanteita (Korpilahti, 2010). Kaksikielisyyteen saattaa liittyä myös kielenkehityksen tai omaksumisen hitaus joillain kielen osa-alueilla verrattaessa

yksikielisiin ikätovereihin; esimerkiksi sanasto on usein kummassakin yksittäisessä kielessä suppeampi kuin samanikäisillä yksikielisillä lapsilla (Nicoladis, Rose & Foursha-Stevenson, 2010, katsaus; Arkkila ym., 2013, katsaus).

Kielenkehitykseen kuuluvat niin yksi- kuin kaksikielisilläkin lapsilla kyseisen kielen kehittymiselle tavanomaiset aikuiskielestä poikkeavat piirteet, kuten äännevirheet ja verbien ja nominien taivutusvirheet (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012; Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009; Lyytinen, 2004). Tutkimani ikäryhmä eli kuusivuotiaat lapset hallitsevat kieltä yleisesti ottaen jo melko hyvin, mutta kielen kehittyminen yhä on kesken ja jatkuu pitkään (ks. esim. Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009; Loukusa, 2009). Kaksikielisillä lapsilla lisäksi omaksuttavat kielet vaikuttavat toisiinsa, mikä saattaa johtaa kontekstissaan jollain tavalla virheellisiin tai erikoisiin ilmaisiin (Nicoladis ym., 2010, katsaus). Kahden kielen omaksumista tai oppimista käsittelevässä kirjallisuudessa onkin eroteltu toisistaan ne kielelliset piirteet, jotka kuuluvat tavallisesti kielen omaksumiseen myös yksikielisillä lapsilla ja ne piirteet, jotka syntyvät, kun eri kielet vaikuttavat toisiinsa (esim. Genesee ym. 2004: 217, 225).

1.3 Kielten siirtovaikutus

Kaksikielisten lasten kielellisen tuoton yksi erityispiirre on se, että heidän osaamansa kielet vaikuttavat toinen toisiinsa monin tavoin (Marian & Kaushanskaya, 2007, katsaus; ks. myös Kohnert, 2010; Weinreich, 1963). Kielten kontaktin aiheuttamia seurauksia ei ole kuitenkaan pystytty vielä määrittelemään tai luokittelemaan yksiselitteisesti, eikä myöskään termistö ole täysin vakiintunut (Hoffmann, 1991: 94–96; Poplack, 2010; Sajavaara, 2006). Kuvaan kielten vuorovaikutuksen ilmentymiä tässä tutkielmassa kattotermillä *siirtovaikutus* (engl. *cross-linguistic influences/ interaction*) (ks. Kaivapalu, 2005: 27–28, 30). Termillä tarkoitan yksinkertaistetusti sitä, että yhden kielen elementtejä tuotetaan toisessa kielessä. Kielelliset elementit voivat olla fonologisia, leksikaalisia, morfologisia, morfosyntaktisia, syntaktisia tai semanttisia (Genesee ym., 2004: 216; Hoffmann, 1991: 95–101, katsaus; Poplack, 2010). Kielten vaikutus toisiinsa saattaa näkyä ilmauksessa tai diskurssissa joko niin, että toisen kielen äänteitä, sanoja tai pidempiä ilmauksia tuotetaan *isäntäkielen* eli sillä hetkellä puhutun kielen sekaan, tai niin, että isäntäkieleen siirtyy toisesta kielestä muita rakenteita tai semanttisia piirteitä (Marian & Kaushanskaya, 2007; Odlin, 1989).

1.3.1 Lainaamista, yhdistämistä ja kielenvaihtoa

Termi *siirtovaikutus* kattaa tässä tutkielmassa kirjallisuudessa nykyään usein toisistaan eriteltyt käsitteet lainaaminen (engl. *borrowing* esim. *poika sanoi sen dogille, että älä hauku*), yhdistäminen (engl. *mixing/code-mixing* esim. *it looks like a haisunäätä*), kielenvaihto (engl. *code-switching*, esim. *tää on vaikeeta I'm not very good at telling stories in Finnish*) ja transfer tai interferenssi (engl. *transfer/interference* esim. *the jar went broken vrt. purkki meni rikki*) sekä mahdolliset muut kahden kielen kontaktista johtuvat kielelliset piirteet (ks. Hoffmann, 1991: 94–117, katsaus; Marian & Kaushanskaya, 2007)². Siirtovaikutus on yleistä sekä kaksikielisillä lapsilla että aikuisilla, ja siihen vaikuttavat henkilön osaamien kielten hallinta, kielten säännönmukaisuudet ja puhujan sosiokulttuurinen tausta (Genesee ym., 2004: 216; Weinreich, 1963: 1–6). Siirtovaikutuksen ilmentyminen on yksilöllistä, ja sen laatu ja määrä vaihtelevat usein myös puhekumppani- ja tilannekohtaisesti (Genesee ym., 2004, 92–96; Hoffmann, 1991: 94–95; Weinreich, 1963: 1–6).

Yhtäältä puhujan kielenkehityksen vaihe ja toisaalta saavutetun kielellisen kompetenssin taso vaikuttavat siirtovaikutuksen esiintymiseen. Kielen *x* elementtejä voidaan tuottaa kielen *y* sekaan esimerkiksi siksi, että vastaavia ei kielessä *y* syystä tai toisesta ole puhujan saatavilla (Genesee ym. 2004: 77, 102; Hoffmann, 1991: 107). Vaikka siirtovaikutus voi osaltaan heijastaa kielellistä kompetenssia kussakin kielessä, kielten yhdistäminen ja kielenvaihto ovat myös erityisesti sosiopragmaattisesti eli yhteisöllisen viestinnän näkökulmasta tärkeitä (Genesee ym., 2004, 92–96; Hoffmann, 1991: 94–95; Richie & Bhatia, 2013). Kielten yhdistämistä ja vaihtoa säätelevät paljolti sosiaaliset ja ilmaisulliset motivaattorit, kuten keskustelukumppaneiden roolit, puheenaiheet, turvallisuuden tunne ja yhteisön asenteet tai kielen status (Ritchie & Bhatia, 2013, katsaus).

Siirtovaikutusta tapahtuu sekä tietoisina että tiedostamattomina valintoina. Sitä tutkimalla voidaan saada tietoa muun muassa kaksikielisten henkilöiden kielellis-kognitiivisista toiminnoista ja prosesseista (Marian & Kaushanskaya, 2007). Nykyisen käsityksen mukaan kaksikielisillä henkilöillä heidän kaikki kielensä ovat aina aktivoituneina, kun he joko tuottavat tai vastaanottavat vain yhtäkin kieltä (Linck, Hoshino & Kroll, 2008, katsaus). Useimmiten kaksikielinen henkilö pystyy inhihoimaan toisen kielen vaikutuksia niin, että hän pystyy valitsemaan kumpaa kieltä hän tuottaa tai miten hän kieliään käyttää. (Costa & Sebastián-Gallés, 2014; Meuter ja Allport, 1999, katsaus). Kaikilla kaksikielisillä henkilöillä siirtovaikutusta tapahtuu kuitenkin tahattomasti enemmän esimerkiksi emotionaalisissa tai stressaavissa tilanteissa, joissa aktiivinen kielellinen kontrolli hankaloituu (Ijalba, Obler & Chengappa, 2013).

² Yllä olevat esimerkit olen poiminut joko tutkimusaineistostani tai luonut itse

1.3.2 Lapsen kielet kontaktissa

Sekä kielikompetenssi että vanhempien antama malli vaikuttavat kaksikielisten lasten kielelliseen tuottoon. Syntymästään asti kahta kieltä omaksuneilla lapsilla (kielet: kantoninkiina ja englanti, N=6, iän vaihteluväli 1;03–4;06) syntaktisten rakenteiden todettiin siirtyvän (engl. *syntactic transfer*) lähes yksinomaan lasten paremmin hallitsemasta kiinan kielestä heikommin hallittuun englannin kieleen (Yip ja Matthews, 2006). Kielten yhdistyminen (*code-mixing*) oli sen sijaan epäsymmetrisempää, mutta tutkijat eivät katsoneet sen johtuvan kompetenssieroista vaan pikemminkin aikuisten mallista käyttää englannin kielen sanoja kiinan seassa (ks. myös Morris & Korpijaakko-Huuhka, 2009).

Myös kielten typologia eli kielten rakenteen ja käytön ominaisuudet ja se, miten kielet lapsella tyypillisesti kehittyvät vaikuttavat siihen, minkälaisia seurauksia niiden keskinäinen kontakti aiheuttaa (ks. typologiasta tarkemmin esim. Croft, 2003). Edellä mainitussa Yipin ja Matthews (2006) tutkimuksessa arveltiin, että kiinan syntaktisten piirteiden siirtyminen englannin kieleen johtui kompetenssieron ohella siitä, että kiinan kielessä opitaan joitakin rakenteita yleisesti aiemmin kuin englannissa. Tietynlaisten rakenteiden siirtyminen on Yipin ja Matthews (2000) mukaan ylipäättään mahdollista näiden kielten erilaisuuden ja niiden ominaisuuksien vuoksi, sillä samanlaisia piirteitä ei havaita kaksikielisillä, joiden kielipareina ovat sukulaiskielet tai typologisesti samankaltaiset kielet. Koska tarkasteleman suomi ja englanti ovat eri kielisuvuista ja typologisesti erilaisia (Häkkinen, 2001: 42–43; Poplack, Wheeler & Westwood, 1989), voisikin olettaa, että kielten väliset erot heijastuvat joihinkin tutkimieni lasten kielellisiin valintoihin.

Aikaisemmin ajateltiin, että mitä erilaisempia kielet ovat keskenään sitä suurempia ongelmia niiden omaksumisen tai oppiminen aiheuttaa (Weinreich, 1963: 1). Virheellisiin tai epätyypillisiin ilmaisuihin johtavan siirtovaikutuksen mahdollisuuden katsottiin olevan tällöin suurempi. Nytemmin väitteen ymmärretään olevan kuitenkin liian yksioikoinen (Lauranto, 1997: 32). Myös kontaktoivien kielten typologinen läheisyys ja rakenteellinen samankaltaisuus saattaa johtaa runsaaseen siirtovaikutukseen (Riionheimo, 2010) ja voi joskus aiheuttaa ennemminkin ongelmia kielten omaksumisessa kuin tukea sitä. Esimerkiksi kun lapsen kotikielinä olivat suomi ja viro (N=2, seurantatutkimus), lapsi käytti yhdistyneitä muotoja paljon ja niiden käyttö jatkui pitkään (Hassinen, 2002).

Kielten vaihtoa ja yhdistämistä (*code-switching*) on tutkittu jonkin verran myös suomi-englanti kaksikielisillä henkilöillä (esim. Halmari, 1997; Halmari, 1997: 35–36, katsaus; Poplack, Wheeler & Westwood, 1989). Suomalais-amerikkalaisten nuoriksi varttuvien lasten seurantatutkimuksessa

(kielet: L1=suomi ja L2=englanti, N=2) havaittiin, että kielenvaihto johtui jonkin kielellisen rekisterin, eli kielenkäyttötilanteen, sanastopuutteista tai juuri keskusteluun tai diskurssityyppiin liittyvistä ilmaisullisista tavoitteista (Halmari, 2005). Myös toisessa tutkimuksessa (kielet: L1=suomi ja L2=englanti, N=2) kaksikieliset lapset vaihtoivat leikeissään kieltä sen mukaan, puhuivatko he leikin hahmoina vai neuvottelivatko he leikkimisestä (Halmari & Smith, 1994). Tekemäni kirjallisuuskatsauksen perusteella englannin kielen piirteiden siirtymisestä suomea puhuvien kaksikielisten lasten kielellisiin valintoihin ei löydy paljoakaan aiempaa tutkimusta. Suomea on tutkittu jonkin verran vieraana eli formaalisti opetettuna tai myöhemmin opittuna toisena kielenä ja joidenkin kielten vaikutusta suomeen on tarkasteltu siltä kannalta (ks. Aalto, Latomaa & Suni, 1997).

1.4 Kaksikielisen lapsen kerronta

Koska esimerkiksi sarjakuvakerronnan avulla saadaan lapsi tuottamaan suhteellisen pitkiä puhejaksoja (Bamberg, 1987: 21), kerrontatehtävät tarjoavat oivallisen aineiston kielellisten valintojen monipuoliseen tarkasteluun. Myös kulttuuristen erojen tiedetään näkyvän erityisesti kerronnassa, vaikka se itsessään onkin yksi kielenkäytön universaaleista muodoista (Menyuk & Brisk, 2005: 49–51). Kerronta vaatii hyvin kehittyneitä kielellisiä, sosiaalisia ja kognitiivisia taitoja ja samalla ilmentää myös lapsen sosiaalistumista kielellis-kulttuuriseen yhteisöön (Nelson 1996, 183–185; Verhoeven 2010). Lisäksi kerrontataitojen tiedetään ennustavan lapsen tulevaa koulumenestystä (Lyytinen, 2004; Uccelli & Páez, 2007). Kerrontaa tutkimalla saadaan täten kattavaa tietoa, ja se sopii mainiosti kaksikielisten lasten tutkimiseen.

Kaksikielisten lasten kerronnan kehitys on yleisluontoisesti hyvin samankaltaista kuin yksikielisten lasten (Verhoeven, 2010). Eri kulttuureissa kertomukset voivat kuitenkin vaihdella kielellisesti ja rakenteellisesti, ja kielellisten piirteiden on havaittu siirtyvän ensin opitusta L1-kielestä myöhemmin omaksuttuun tai opittuun L2-kieleen (Menyuk & Brisk, 2005: 88; ks. myös McCabe & Bliss, 2003: 74). Myös kertomuskieliopin eli koko kertomuksen rakenteen on havaittu siirtyvän helposti lapsen vahvemmassa kielestä muutoin huonommin hallittuun kieleen (Paradis, 2006, katsaus). Suomea ja englantia puhuvien kaksikielisten kuusivuotiaiden lasten tutkimuksessa (kielet: suomi, englanti + mahdollinen muu kieli, N=18) kerrontakontekstia käytettiin verbien käytön tarkasteluun (Alantie, 2014). Tutkimuksessa havaittiin, että yleensä lapset tuottivat verbejä monipuolisesti eri merkityskategorioista³. Lapset myös tuottivat eri merkityskategorioiden verbejä pitkälti samassa suhteessa molemmissa kielissään, vaikka he olivat usein alkaneet omaksua toista

³ Verbien merkityskategoriat perustuvat Hallidayn prosessityyppeihin (Halliday & Matthiessen, 2004: 170–175)

kielistään aiemmin tai he hallitsivat vanhempien mukaan toista kieltään paremmin. Näiden havaintojen perusteella pääteltiin, että kerrontaan liittyviä taitoja saattoikin siirtyä kielestä toiseen.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

On tavallista, että kaksikielisten henkilöiden osaamat kielet vaikuttavat toisiinsa monin tavoin ja jopa tilannekohtaisesti (Genesee ym., 2004, 92–96; Hoffmann, 1991: 94–117, katsaus; Marian & Kaushanskaya, 2007, katsaus). Myös kaksikielisten lasten verbien käytön tutkimuksessa (Alantie, 2014) havaittiin, että toisinaan lapset tuottivat merkityksiä yhdistämällä ilmaisuunsa elementtejä kahdesta kielestä, mikä herätti ajatuksen siirtovaikutukseen liittyvästä jatkotutkimustarpeesta. Kaksikielisyys eri muotoineen lisääntyy Suomessa jatkuvasti, mikä tulee väistämättä näkymään myös puheterapeuttien asiakaskunnassa. Usean kielen vaikutuspiirissä kasvavan lapsen tyypillisen kielellisen kehityksen piirteiden tunnistaminen on tärkeää, jotta lasten kielellistä kehitystä voitaisiin tukea ja jotta pystyttäisiin erottamaan erityisesti puheterapeuttisen kuntoutuksen tarpeessa olevat lapset.

Tässä tutkimuksessa tarkastelin kertovaa kieltä kuusivuotiailla lapsilla, jotka olivat suomen lisäksi alkaneet omaksua englantia viimeistään neljän vuoden iässä. Tarkoituksena oli selvittää lasten tuottamien epätyypillisten kielellisten valintojen avulla, miten toisen kielen omaksuminen mahdollisesti vaikutti lasten suomen kieleen. Tutkimukseni pääkysymys on: *Miten englannin kielen omaksuminen ja siirtovaikutus näkyvät lasten kielellisissä valinnoissa?* Siihen vastatakseni tarkastelen, *millaisia epätyypillisiä muotoja tai virheitä kaksikieliset lapset tuottavat suomenkielisissä kertomuksissaan* ja pyrin selvittämään,

- 1) *johtuvatko valinnat englannin kielen siirtovaikutuksesta vai*
- 2) *kuvaavatko valinnat lapsen suomen kielen omaksumista.*

Vaikka tutkimuksessani tarkastelen vain epätyypillisiä tai virheellisiä ilmaisuja, en käsittele niitä vuorovaikutuksen tai kielen hallinnan kannalta huonoina valintoina, vaan pyrkimykseni on niiden kautta kuvata yhdellä tavalla sitä, miten kaksikielisten lasten valinnat saattavat erota yksikielisten verrokkien tekemistä valinnoista. Esimerkiksi siirtovaikutus ei itsessään ole kielteistä tai myönteistä tai viittaa vaikeuteen omaksua kahta kieltä, vaikka sen lopputulos saattaa joskus vaikuttaa viestin välittymisen onnistumiseen (Genesee ym. 2004: 77, 102; Sajavaara, 2006: 11–12).

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Tutkittavat ja heidän valintakriteerinsä

Tutkimusaineistona käytin kuusivuotiaiden suomea ja englantia omaksuvien esikoululaisten Sammakkokertomusäänitteitä ja niiden litteraatteja, jotka keräsin osana aiempaa lasten verbien käytön pro gradu -tutkimustani (Alantie, 2014). Rajasin tähän tutkimukseen mukaan 11 lasta Tampereen seudun englanninkielisistä esikouluista. Opettajat valitsivat ennakolta tutkittavat sillä kriteerillä, että lapset käyttivät arjessaan sekä suomea että englantia ja pystyivät opettajan arvion mukaan tuottamaan kertomuksen molemmilla kielillä. Lapsilla ei ollut todettu kielellisiä häiriöitä, eivätkä he olleet puheterapeuttisten palveluiden piirissä. Lievät äännevirheet eivät estäneet osallistumista. Lasten vanhemmilta pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta, ja he täyttivät Suvannon⁴ (2012) laatiman kyselylomakkeen lapsen kielenkehityksestä ja -käytöstä. Samaa lomaketta käyttivät soveltaen myös Eriksson ja Rajala pro gradu -tutkielmassaan (2014). Tämän tutkimuksen tarpeisiin muokkasin ja laajensin lomakkeen esitieto-osaa muutamien kaksikielisyyttä käsittelevin kysymyksin.

Lasten äidin tai molempien vanhempien äidinkieli oli suomi. Yhdenkään lapsen vanhemman syntyperäinen äidinkieli ei ollut englanti, eivätkä lapset olleet omaksuneet toisen vanhemman äidinkieltä, jos se oli muu kuin suomi. Tutkittavien lasten isistä yksi puhui äidinkielenään arabiaa ja yksi amharan kieltä. Yksi lapsista oli omaksunut päiväkodissa ruotsia noin puolitoista vuotta alle kolmevuotiaana. Kaikki tutkittavat olivat *varhaisesti kaksikielisiä*, sillä he olivat alkaneet omaksua englantia 0–4 vuoden iässä (taulukko 1). Suurimmalle osalle lapsista voitiin määrittää ensimmäiseksi kieleksi suomi (L1) ja katsoa englannin olevan toinen kieli (L2), jonka omaksuminen oli alkanut vasta ensimmäisen kielen omaksumisen jo alettua. Lapset olivat alkaneet altistua englannille mennessään englanninkieliseen päiväkotiin suomessa tai muuttaessaan ulkomaille. Mukana oli lisäksi yksi lapsi, joka oli alkanut omaksua englantia kotonaan syntymästään asti, sillä englanti oli vanhempien yhteinen kieli. Hän kuitenkin muistutti muita tutkimukseen otettuja kaksikielisiä siksi, että äidin puhumalla kielellä, eli tässä suomella, voidaan ainakin joidenkin tutkimusten mukaan katsoa olevan varsinkin varhaislapsuudessa isän kieltä vahvempi vaikutus kielenkehitykseen (Place & Hoff, 2011).

Lapsista seitsemän oli poikia ja neljä tyttöjä (iän vaihteluväli 6;0–6;9) (taulukko 1). Tutkimushetkellä kaikki lapset käyttivät kotonaan ainakin suomea ja esikoulussa englantia. Jos suomea puhuvien vanhempien lapsi käytti englantia myös kotonaan, en aina saanut tietoa, kenen

⁴ Lomaketta käytetty laatijan luvalla

kanssa ja missä tilanteissa lapsi kieltä kotonaan käytti. Usein lasten kerrottiin käyttävän englantia kotonaan leikeissä yksin, sisarusten ja kavereiden kanssa ja joskus myös vanhempien kanssa. Taulukossa 1 vahvimaksi merkitty kieli oli vanhemman paras arvio lapsen sen hetkisestä kielenosaamisen tasosta. Ulkomailla asuneiden lasten kohdalla en ole eriteltyt eri maiden lukumäärää tai asumisen ajankohtia. Kyseessä olivat valtaosassa kuitenkin englanninkieliset valtiot. Lapsista olen nimen sijaan käyttänyt numerollista merkkitunnistetta, jossa CG viittaa kaksikieliseen tyttöön ja CB poikaan (C=child, G/B=girl/boy).

Taulukko 1. Kaksikielisten kuusivuotiaiden lasten taustatiedot

Lapsen tunniste	Ikä	L1 (0)	L2 (omaksu- misen alkamisikä)	Vanhempien äidinkielet ja yhteinen kieli	Missä käyttää suomea?	Missä käyttää englantia?	Vahvin kieli	Asunut ulko- mailla
CG2	6;8	suomi (isä puhunut myös arabiaa)	englanti (3); varsinaisesti vasta päiväkodissa	äiti: suomi isä: arabia vanhempien yhteinen kieli: englantia	Kotona äidin ja sisarusten kanssa	päiväkodissa ja kotona isän ja sisarusten kanssa	suomi ehkä hieman	ei
CB3	6;7	suomi	englanti (3)	suomi	kotona	päiväkodissa ja kotona	suomi	kyllä
CB4	6;4	suomi	englanti (3)	suomi	kotona	päiväkodissa	suomi	kyllä
CB6	6;3	suomi	englanti (3)	suomi	kotona	päiväkodissa ja kotona	suomi	kyllä
CG8	6;1	suomi	englanti (4)	suomi	kotona	päiväkodissa ja kotona	suomi	kyllä
CB9	6;7	suomi	englanti (3)	suomi	kotona	päiväkodissa ja kotona	suomi	kyllä
CG10	6;7	suomi	englanti (3)	suomi	kotona	päiväkodissa ja kotona	suomi	kyllä
CG12	6;7	suomi	englanti (2)	suomi	kotona	päiväkodissa	suomi	ei
CB16	6;0	suomi	englanti (2)	suomi	kotona	päiväkodissa ja kotona	suomi tällä hetkellä	kyllä
CB18	6;9	suomi	ruotsi (1;1–2;6); englanti (3)	suomi	kotona	päiväkodissa	suomi ja englantia ehkä yhtä vahvat	kyllä
CB20	6;4	suomi ja englantia	-	suomi (äiti), amhara (isä), vanhempien yhteiset kielet englantia ja suomi	kotona	päiväkodissa ja kotona	suomi ehkä hieman	ei

C= kaksikielinen lapsi (child), G=tyttö (girl), B=poika (boy), L1=syntymästä asti omaksuttu kieli, L2=toisena omaksuttu kieli

Verrokkiaineistona käytin 22 suomalaisen yksikielisen lapsen litteroituja Sammakkokertomuksia (ks. luku 3.2), jotka poimittiin Tampereen yliopiston logopedian kerronnantutkimushankkeeseen kuuluvasta aineistosta. Kaksikielisten verrokeiksi otin samanikäisten lasten lisäksi vuotta nuorempia, sillä on esitetty, että kahden kielen omaksuminen saattaa hidastaa kielenkehitystä

joillakin kielen osa-alueilla (Arkkila ym., 2013, katsaus). Verrokkilapsista 10 oli kuusivuotiaita: kuusi tyttöä ja neljä poikaa (iän vaihteluväli 6;4–6;11) (ks. lapsista tietoja tarkemmin Eriksson & Rajala, 2014; Roininen, 2014). Viisivuotiaiden kertomuksia rajasin tarkasteluuni 12, siten että puolet niistä oli kerätty tyteiltä ja puolet pojilta (iän vaihteluväli 5;1–5;9) (ks. lapsista tietoja tarkemmin Mertanen & Vaarma, 2015). Verrokeille annoin tätä tutkimusta varten tunnisteet seuraavasti: L=yksikielinen lapsi, T/P=tyttö/poika, K/V=kuusi-/viisivuotias ja numero.

3.2 Aineistonkeruu

Keräsin kaksikielisten lasten kieliaineiston esikoulujen tiloissa kahden kesken kunkin tutkittavan kanssa. Kieliaineistona tutkimuksessa oli lasten käyttämät ilmaisut sekä itse kertomuksessa että myös lasten kommentit tutkijalle kerronnan aikana. Tutkimustilanteessa annoin lapsen tutustua rauhassa kerrontamateriaalin kuviin, jonka jälkeen pyysin häntä kertomaan tarinan omin sanoin ensin englanniksi ja sitten suomeksi (ks. Strömqvist & Verhoeven, 2010). Kerrontamateriaalina ollutta, tekstittömistä mustavalkokuvista koostuvaa Sammakotarinaa (*Frog, where are you?* Mayer, 1969) on hyödynnetty useissa kansainvälisissä kerronnantutkimuksissa (esim. Berman & Slobin, 1994, Liite III; Suvanto, 2012). Kirja kertoo pojasta, hänen koirastaan ja heidän vaiherikkaasta etsintäretkestään kadonneen lemmikkisammakon löytämiseksi (Sammakkotarina, liite 1).

Ohjeistin lasta *naiivi-kuuntelija asetelman* mukaisesti kertomaan tarinan mahdollisimman yksityiskohtaisesti, siten että kykenisin ymmärtämään tarinan tapahtumat, vaikka en olisi kuullut tarinaa aikaisemmin enkä nähnyt kirjan kuvia (ks. Liles, 1993, katsaus; Korpijaakko-Huuhka, 2011, katsaus). Kerrontatilanteessa katsoinkin kirjasta muualle. Tarvittaessa kuitenkin autoin lasta johdattelamalla tarinan alun tai antamalla suoraan aloitusfraasin *once upon a time/olipa kerran*. Jos lapsen kerronta katkesi, autoin häntä rohkaisemalla eteenpäin tai tarjoamalla hänen etsimänsä substantiivisanan. Yleisesti pyrin kannustamaan kertomista pelkän minimipalautteen turvin. On huomattava, että kertoessaan tarinaa suomeksi lapsi tiesi, että tutkija tuntee jo tarinan, koska lapsi oli kertonut tarinan ensin englanniksi; tutkimusasetelma ei siis säilynyt suomeksi kerrottaessa enää aivan samana.

Kerronnat vaihtelivat ajallisesti noin kahdesta minuutista yli viiteen minuuttiin. Äänitin ne digitaalisella Zoom H2 -nauhoittimella ja litteroin tallenteista ortografisesti tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisen sisällön eli sanasisällön, karkeasti tulkitut tauot (pituutta en määritellyt), huomattavimmat äänteelliset variaatiot, epäröinnit, toistot, väärät aloitukset ja itsekorjaukset. Litterointimerkinnöissä sovelsin keskustelunanalyysin mallia (Korpijaakko-Huuhka, 2003: xiii;

Seppänen 1997: 21–23). Litteraatiomerkinnot ja esimerkkilitteraatti yhden lapsen kerronnoista löytyvät liitteistä 2 ja 3.⁵

3.3 Aineiston analyysi

Tarkastelin lasten kieltä laadullisesti. Valintojen epätyypillisyyden määrittelemiseksi ja luokitteluksi vertasin lasten valintoja nykysuomessa kuvattuihin säännönmukaisuuksiin, kuten tehdään myös useissa vieraan kielen oppimisen ja välikielen (engl. *second language learning* ja *interlanguage*) tutkimuksissa (ks. *virheanalyysi* Aalto ym., 1997; Corder, 1981: 37). Epätyypillisyydellä en siis tarkoita sitä, ettei lapsen ilmaus voisi olla käyttötilanteessaan ymmärrettävä tai ilmaisuvoimainen vaan sitä, että se ei ole tavanomainen mieltämässäni suomalaisessa kielikulttuurissa eikä vastaa aikuiskielessä kuvattuja ilmaisutapoja (ks. myös Gawlitzek-Maiwald & Tracy, 1996). Englannin kielen omaksumisen vaikutusta kaksikielisten lasten suomen kieleen tarkastelin lisäksi vertaamalla lasten valintoja heidän omiin englanninkielisiin valintoihinsa sekä verrokkilasten ilmaisuihin. Samankaltaista asetelmaa ovat käyttäneet esimerkiksi Yip ja Matthews (2000), jotka ovat verranneet kaksikielisten lasten kielellisiä valintoja yksikielisten lasten valintoihin siirtovaikutusta tarkastellessaan.

Aineiston analyysiin sisällytin varsinaisen kertomuksen lisäksi myös lasten kysymykset ja kommentit tutkijalle tehtävän aikana, sillä esimerkiksi kielenvaihtoa voi tapahtua puheen tyylin tai tavoitteen vaihtumisen yhteydessä (Halmari, 2005; Halmari & Smith, 1994). Aluksi poimin kaksikielisten lasten suomenkielisistä kertomuksista ilmaukset, jotka arvioin jollakin tavalla epätyypilliseksi tai virheelliseksi. Käytin tulkintani tukena lähinnä VISK-verkkokielioppia (2015) ja Kielitoimiston sanakirjaa (2015).

Jos ajattelin kaksikielisen lapsen epätyypillisen ilmauksen johtuvan siirtovaikutuksesta, tarkistin seuraavaksi, minkälaista sanaa tai rakennetta lapsi oli käyttänyt englanninkielisessä tarinassaan. Jos epätyypillinen ilmaisu vastasi lapsen itsensä tuottamaa englanninkielistä ilmaisua, luokittelin epätyypillisyyden johtuvan siirtovaikutuksesta. Näissä tilanteissa pystyin varmistumaan, että englanninkielinen rakenne tai ilmaustapa oli lapselle tuttu ja tällä käytössä; sen siirtyminen lapsen suomen kieleen oli siis ainakin mahdollista. Hain vertauskohtaa epätyypilliselle ilmaukselle ensisijaisesti lapsen englanninkielisen tarinan vastaavasta tapahtumasta, mutta sen puuttuessa myös kaikesta englanninkielisestä puheesta, jota lapsi tuotti tutkimustilanteessa. Englanninkielisistä

⁵ Kaksikielisten lasten tarinalitteraattit ovat pyydettävissä kirjoittajalta. Verrokkilasten litteraateista kyselyt osoitetaan Roiniselle sekä Mertaselle ja Vaarmalle.

ilmaisuista ja rakenteista tekemiäni tulkintoja varmistin Oxford Language Dictionaries Online (tästä OLDO) ja MOT-suursanakirja⁶ verkkosanakirjojen ja -kielioppien avulla.

Vertasin kaikkia oletetusti siirtovaikutusta sisältäviä ilmauksia verrokkilasten tapaan ilmaista sama tarinan tapahtuma. Jos kaksikielisellä lapsella oli samanlainen ilmaus kuin verrokkilapsella, kyse saattoi ehkä paremminkin olla suomen kielen omaksumiseen ja kehittymiseen liittyvästä piirteestä kuin englannin siirtovaikutuksesta.

Luokittelin kaksikielisten lasten ilmaukset, joissa englannin kielen vaikutus voitiin mielestäni havaita, kielellisen osa-alueensa mukaan. Muodostin siten teorian ja havaintojen pohjalta alla olevat siirtovaikutusluokat, joiden ilmentymiä tarkastelen tulostulussa esimerkkien avulla (taulukko 2).

Taulukko 2. Siirtovaikutuksesta johtuvien epätyypillisten ilmausten luokat ja niiden ilmeneminen lapsen kielellisessä valinnassa

SIIRTOVAIKUTUSLUOKKA	ILMENEMINEN VALINNASSA
Äänteistö	Lapsi tuottaa englannille tyypillisiä äänteitä suomeksi kertoessaan
Sanasto	Lapsi tuottaa yksittäisen englanninkielisen sanan muutoin suomenkielisessä ilmauksessa
Pidemmät ilmaukset	Lapsi tuottaa pidemmän ilmaisun englanniksi suomeksi suoritettavan tehtävän aikana lausumansisäisesti tai lausumienvälisesti eli lapsi vaihtaa välillä kieltä
Morfologia, syntaksi tai morfosyntaksi	Lapsi tuottaa englannin kielessä olevaa rakennetta muistuttavan rakenteen tai englannin kielestä johdetun rakenteen, mutta käyttää suomenkielistä sanastoa.
Idiomaattinen ilmaus ⁷	Lapsen ilmaus muistuttaa jotakin englanninkielistä idiomaattista eli konventionaalista ilmaisutapaa. Ilmaus ei välttämättä ole suomeksi rakenteeltaan huono tai asiayhteydessään käsittämätön. Tästä huolimatta ilmaus on kulttuurikontekstissaan epätyypillinen, eli suomen kielestä löytyisi jokin vakiintuneempi tapa ilmaista asia. Sanasto on suomenkielistä.
Muu	Englannin kielen vaikutus on jotenkin havaittavissa kielellisessä valinnassa, mutta tapaus ei sovi yllä oleviin luokkiin tai ilmaisutavasta löytyy vain yksittäinen esimerkki

⁶ Kielikoneen MOT-suursanakirjan englanti-suomi suunta perustuu Gummerrus Kustannuksen kanssa kerättyyn aineistoon ja verkkoversiota päivitetään jatkuvasti englannin kielen asiantuntijoiden kanssa (Saresoja, 2015).

⁷ Idiomaattisilla ilmauksilla (*idiom*) tarkoitan luokittelussani kaikenlaisia kielellisiä kiteytyksiä eli ilmaisutapoja, jotka ovat ominaisia jollekin tietylle kielelle, kansalle tai ryhmälle (Nenonen, 2002; OLDO, 2015).

Luokittelin erikseen ne kaksikielisten lasten poikkeavat ilmaisut, jotka eivät vaikuttaneet sopivan englannin kielen siirtovaikutuksesta johtuviksi (taulukko 3). Näitä eri kielellisten osa-alueiden poikkeamia tarkastelin samalla sekä kaksikielisten aineistossa että viisi- ja kuusivuotiaiden lasten verrokkiaineistossa, jotta pystyin arvioimaan, löytyikö kaikista luokista ilmentymiä kaikilla tutkittavilla ryhmillä, ja vertaamaan, oliko epätyypillisissä ilmauksissa yhtäläisyyksiä tutkittavien ja jommankumman verrokkiryhmän kesken. Tässä luokituksessa en tarkastellut lainkaan lasten äänteistöä, sillä äännevirheet eivät olleet poissulkukriteeri tutkittaville, eikä verrokkien äänteistössä voitu toki olettaa ilmenevän muiden kielten vaikutusta.

Taulukko 3. Siirtovaikutuksesta johtumattomien epätyypillisten ilmausten luokat ja niiden ilmeneminen lapsen kielellisessä valinnassa

EPÄTYYPILLINEN ILMAUS TAI VIRHE	ILMENEMINEN VALINNASSA
Äänteistö	Ei tarkatellussa
Sanasto	Lapsi tuottaa vääriä sanoja tai muodostaa ”omia sanoja” eli uudissanoja
Morfologia, syntaksi tai morfosyntaksi	Lapsen sanatasoinen morfologia tai lausetasoinen syntaksi tai morfosyntaksi on poikkeavaa
Idiomaattinen ilmaus	Lapsen ilmaisutapa saattaa olla kontekstissaan ymmärrettävä, mutta suomen kielestä löytyisi jokin vakiintuneempi tapa ilmaista asia
Muu	Ilmaus ei sovi yllä esitettyihin luokkiin tai on erityisen tulkinnanvarainen

Verrokkilasten ja kaksikielisten lasten siirtovaikutuksesta johtumattomien epätyypillisten ilmausten ja virheiden poimimisessa pyrin tunnistamaan suomen kielen puhekielisyydet ja jättämään ne tarkastelun ulkopuolelle (esim. CB4: *ja sitte poika katto ulos*). Puhekielisiksi katsoin erityisesti kaikki lasten tuottamat nykysuomen säännönmukaisuuksista poikkeavat relatiivipronominit (esim. CB16: *poika (.) kukah (.) kuka asu*; CB18: *joku eläin mikä ei ollu sammakko*) (ks. VISK, 2015: § 736). Parhaani mukaan huomioin myös erilaiset murrepiirteet (esim. LTK1: *poika etsis kolosta; koira a nuuskis tarkemmin*). Kun lapsi korjasi välittömästi oman tuotoksensa, en laskenut ilmaisua virheelliseksi (esim. CB20: *kuuletko tota kuoro (.) öö (.) koira*). Sen sijaan, jos lapsi mielestäni käytti kahta sanaa toistensa synonyymeinä (esim. *purkki* ja *kulho*), huomioin väärän sanan virheellisenä. Selvästi keskenjääneitä ja epäselviä puhunnoksia en analysoinut lainkaan, sillä epätyypillisyyden kuvaamiseksi olisi kyettävä tulkitsemaan, minkä merkityksen lapsi yritti tuottaa (esim. LPK8: *ni se veti sen poron päähä (.) pään päälle ja*) (Corder, 1981: 37). Yleisesti sammakkotarinan kuvat ohjasivat tulkintaani lasten tavoittelemasta merkityksestä.

3.4 Analyysin luotettavuus

Keskustelin siirtovaikutuksen ja muiden epätyypillisten ilmaisujen luokittelusta ja erityisesti analyysin ongelmapaikoista yhdessä ohjaajieni Leena Rantalan ja Anna-Maija Korpijaakko-Huuhkan kanssa. Yksittäistapauksissa konsultoin myös muita Tampereen logopedian opettajia, Yrjö Laurantoa Helsingin yliopistosta sekä opiskelijakollegoitani. Morfologisten ja morfosyntaktisten virheiden toisistaan erottamiseksi muissa kuin siirtovaikutustapauksissa konsultoin lisäksi suomen kielen maistereista koostuvaa asiantuntijaryhmää. Englannin kieleen liittyviä tulkintojani tarkasteli lisäksi englantilaisen filologian maisteri.

4 TULOKSET

Kaikissa tarkastelemissani lapsiryhmissä ilmeni jonkinlaisia epätyypillisiä ilmauksia. Kaiken kaikkiaan kymmenen kaksikielisen lapsen (n=11) kertomustehtävässä ilmeni epätyypilliseksi tulkitsemiani ilmauksia. Yksikielisten lasten kerronnoissa niitä oli kuudella kuusivuotiaalla kymmenestä ja yhdeksällä viisivuotiaalla kahdestatoista lapsesta. Näin ollen epätyypillisyydet olivat jonkin verran yleisempiä kaksi- kuin yksikielisillä lapsilla.

Aineiston analyysi osoitti, että kaksikieliset kuusivuotiaat tuottivat kahdentyyppisiä epätyypillisiä ilmaisuja ja virheitä suomeksi kertoessaan: 1) kielellisissä valinnoissa näkyi englannin kielen siirtovaikutus ja 2) kielellisissä valinnoissa ei näkynyt siirtovaikutusta, vaan katsoin epätyypillisyyksien liittyvän suomen kielen kehittymiseen. Aineistosta löytyi myös ilmauksia, jotka mahdollisesti 3) edustivat sekä siirtovaikutusta että suomen kielen omaksumisprosessiin liittyviä muotoja tai niitä oli vaikea erottaa toisistaan. Siirtovaikutuksen aiheuttamiksi tulkitsemiani ilmaisuja oli suurimmalla osalla kaksikielisistä lapsista (7/11). Samaten lähes heiltä kaikilta (8/11) löytyi epätyypillisyyksiä tai virheitä, joissa en havainnut englannin siirtovaikutusta.

4.1 Englanninkielisten äänteiden, sanojen ja pidempien ilmausten siirtyminen suomeen

Kaksikieliset lapset olivat omaksuneet ensikielenään suomea, eikä englannin kieli ollut kuulonvaraisen tarkastelun perusteella vaikuttanut lasten äänteisiin tai aksenttiin. Joillakin lapsista oli vielä pientä epätarkkuutta suomen kielen /s/- tai /r/-äänteissä, joten pystyin näissä tapauksissa arvioimaan englannin kielen fonologisten piirteiden siirtymistä vain hyvin karkeasti. Yhdellä lapsella englanti vaikutti havaittavasti kuitenkin suomen kielen epäröintiäänteisiin (esimerkki 1).

Esimerkki 1: Aamm

CG8: olipa kerran poika ja koira ja sitte (.) myös a:m: (.) toi: sammakko

Tyttö käytti samaa englannin kielelle tyypillistä epäröintiäännettä (OLDO, 2015) johdonmukaisesti sekä suomenkielisessä että englanninkielisessä kerronnassaan: *and then (.) um the cup broke.* (Huom. kielten erilaisen ortografian vuoksi epäröintiäänteen kirjoitusasu vaihtelee, vaikka ääntämys on sama.). Yksikieliset verrokkilapset puolestaan saattoivat ilmaista epäröintiään suomalaiskulttuurille hyvin ominaisella tavalla, kuten kuusivuotias tyttö LTK3 tässä: öö *o- olipa kerran poika jolla oli öö sammakko* (VISK, 2015: § 1004).

Englantia yhdistyi suomeen myös sanatasolla, kun lapsi haki toisesta kielestä tukea kuvailutarkoitukseen. Seuraavassa esimerkissä kaksi poikaa tuotti englanniksi onomatopoeettisen ilmauksen elävöittääkseen tarinan äänimaailmaa (esimerkki 2). Nämä ilmaukset olivat aineiston ainoat esimerkit yksittäisten englanninkielisten sanojen tuottamisesta suomen kielen seassa.

Esimerkki 2: Splash!

CB4: ja sitten sitten se poika tippu (.) ja splash

CB20: putosi (.) put- pudotti meidät ja (.) sielä oli iso splash

Molemmat pojat käyttivät samaa ilmausta myös englanniksi kertoessaan: *an' den he (.) go+in+de water an' plash* (CB4); *boy and do:g fell down (.) in with a big splash* (CB20). Vaikka veteen putoamisesta syntyvää ääntä kuvaava sana oli myös suomalaisessa kontekstissa käytettynä ilmaisuvoimainen ja ymmärrettävä, se ei kuitenkaan ole kielellemme tyypillinen. Yksikieliset lapset tuottivatkin kerronnoissaan saman asiasisällön toisin: *sitten tuli k- kuulu loiskiks* (LPK2); *hirvi tiputti pojan ja koiran sinne [...] veteen ja sitten sinne loiskahti* (LTV7); *sitten he molskahtivat veteen* (LTK1).

Eräs kaksikielinen lapsi vaihteli kerrontansa aikana kieltä tuottamalla suomen lomaan sanojen sijaan kokonaisia lauseita englanniksi (esimerkki 3).

Esimerkki 3: I'm not very good at Finnish.

T=tutkija

CB16: öö: (.) I dunno what that's in finnish that once upon a time I'm not very good at finnish

T: ei se haittaa (.) sä voit alottaa ihan miten sä haluat

CB16: ääh (.) mhm (.) I can't forgot (.) can't spell it in finnish

T: voi alottaa vaikka (.) olipa kerran

CB16: olipa kerran (.) poika (.) kukah (.) kuka asu koiran (.) ja sammakon kaan (.) sen talos

[lapsi kertoo tarinaa eteenpäin suomeksi]

CB16: ja sitten (.) poika haisti haisunäädän ja se laitti kädet (.) sen+nenää

mun+ol- (.)mun on (.) huo- (.) I'm no (little) good at finnish

T: hyvin menee

Esimerkissä 3 on kyse *kielen-* tai *koodinvaihdosta* (engl. *code-switching*), jossa kieltä vaihdetaan lausumien välissä tai lausuman keskellä (Menyuk & Brisk, 2005: 15). Pojan koodinvaihto saattoi olla tapa helpottaa omaa kielellistä tuottoa, kun suomenkielinen vastine ei tullut heti mieleen. Usein koodinvaihdolla on myös vahvasti pragmaattinen tarkoitus (Meisel, 2004), ja kielenvaihdon retorinen tavoite saattoi tässä olla viestiä tutkijalle kyllästymistä kertoa tarina suomeksi, kun poika oli jo kertaalleen suorittanut saman tehtävän englanniksi. Lisäksi poika vaihtoi kieltä erottaen tehtävän kommentoinnin varsinaisesta kerronnastaan, joten hän halusi ehkä korostaa kommenttejaan.

4.2 Englannin kielen siirtyminen suomen syntaksiin ja morfosyntaksiin

Tässä aineistossa englanti vaikutti useimmiten kaksikielisten lasten ilmaisuja rakenteeseen ja semantiikkaan, kun taas englanninkielisiä sanoja tai lauseita siirtyi suoraan suomen kieleen harvemmin. Myös jo aiemmassa esimerkissä 2 näkyy, että lause sielä oli iso splash sisältää englanninkielisen sanan lisäksi suomalaisittain erikoisen syntaktisen rakenteen, joka vastaa englanninkielessä tavallista *jossakin on jotakin* eli *there is/are* –rakennetta (vrt. *there was a big splash*) (ks. OLDO, 2015). Lapsi käytti rakennetta itsekin muita tarinan tapahtumia kertoessaan (esim. CB20: *and in de+oder side (.) there were two frogs*).

Joillakin lapsilla sijapääätteiden valinta tuotti erikoisia ilmaisuja. Englannissa käytetään prepositioita kun taas suomessa vastaavat merkitykset tuotetaan usein juuri sijapääätteillä (Hakulinen ym., 2004: 197–216). Englannin kielen prepositioilla on yleensä useita merkityksiä (Lindstromberg, 2010).

Siten ne myös kääntyvät suomalaisiksi sijapääätteiksi tai omiksi sanoikseen tilannekohtaisesti, eikä yksiselitteistä vastinetta voida aina esittää, mikä saattoi aiheuttaa hankaluuksia myös lapselle esimerkissä 4.

Esimerkki 4: Pois mehiläisist

CB16: koira meni poi (.) juoksi pois mehiläisist

Esimerkkiä 4 vastaavassa englanninkielisessä kuvauksessa lapsi käytti prepositiota *from: the do:g* (.) ran away from deh bees. Tämä prepositio kääntyy suomeksi pitkälti yli kymmenellä tavalla, muun muassa juuri päätteillä -sta ja -stä (MOT, 2015). Lapsi CB16 oli mahdollisesti yrittänyt kääntää englanninkielistä ilmaisuaan epäsopivalla tavalla, ja päätenyt siten käyttämään suomeksi erikoista ilmaisutapaa. Englannista siirtyi suomeen tässä siis sanan *from* edustama spatiaalinen suhde. Samaa tapahtumaa kuvatessaan yksikieliset lapset tekivät selvästi erilaisia valintoja, kuten *koila juoksi äkkiä pois ampiaisten luota* (LTV6); *koira lähti (.) pakoon mehiläisiä* (LPK5); *koira meni karkuun* (LTK7).

4.3 Englannin kielen idiomattisten ilmausten siirtyminen suomeen

Aineistossa oli useita esimerkkejä siitä, miten lapsen ilmaus oli merkitykseltään tulkinnanvarainen tai erikoinen. Lapsi ei siis ollut ilmaissut asiasisältöä kielikontekstissaan tyypillisillä rakenne- tai sanavalinnoilla oletettavasti juuri toisen kielen idiomattisten ilmausten vaikutuksen vuoksi (esimerkit 5–9).

Aikaisemmassa esimerkissä 3 tulee esille, että sadun aloittaminen suomeksi oli pojalle vaikeaa mahdollisesti siksi, että hän ei tiennyt tai muistanut heti tekstilajityypillistä aloitusfraasia. Kaksi lasta (CB9 ja CG10; esimerkki 5) puolestaan hyödynsi samassa tilanteessa englannin kielestä tuntemaansa fraasirakennetta *once (upon a time) there was/ muu vastaava verbi + subjektilauseke* (esim. CG10: *once upon a time there lived a little boy who had a frog: (.) in a (.) this kind+of jar*) (ks. OLDO, 2015). Vaikka lapsi CB9 ei tuottanutkaan fraasia itse englanniksi, hän oli juuri kuullut tutkijalta englanninkielisen aloituksen ja sovelsi sitä suomeksi kertoessaan. Yksi lapsista (CB3; esimerkki 5) ei käyttänyt englanniksi täsmälleen tätä konventionaalista rakennetta vaan loi itse aloitusfraasin *dat (.) the: (.) de (.) first there wa:s (.) a bo:y and dere was a dog*. Tämä ilmaus vaikutti mahdollisesti myös hänen muodostamaansa suomenkieliseen aloitukseen.

Esimerkki 5: Yhden kerran oli

CB9: yhden kerran (.) oli poika ja koira (.) joilla oli sammakko

CG10: yhden kerran (.) asui pieni sammakko yhden pojan luona (.) yhdessä lasi (.) hh lasi (.) lasipurkissa

CB3: ensiksi (.)oli kerran(.) päivä ja silloin pojalla oli purkissa sammakko (.)hänen kotonaan

Yksikieliset kuusivuotiaat lapset saattoivat aloittaa sammakkotarinsa idiomaattisesti *olipa kerran*, mutta yleisimmin hekin tekivät sen jollakin muulla tavalla, esimerkiksi: *no oli semmonen poika ja koira (LTK4)*; *sillee että alussa (.) noilla noi- on yö...(LTK10)*; *eräänä iltana (.) koira nuuskisi yhtä purkkia missä oli sammakko (LTK1)*; *ensiksi tolla (.) pojalla oli sammakko tuol purkissa (LPK5)*. Viisivuotiaista lapsista ainoastaan yksi aloitti *olipa kerran* -fraasilla. Viisivuotiaat eivät juuri tuottaneet fraaseja vaan aloittivat ennemminkin kuvaamalla kuvissa esitettyjä olioita tai tapahtumia esimerkiksi näin: *koira kattoo purkkiin (LPV17)*; *tuolla on sammakko (.) tuolla on koira joka kattoo tonne tölkkiin...(LPV5)*. Kaikissa lapsiryhmissä lapset kuitenkin näyttivät useimmiten tietävän, että kertomuksessa on ensimmäisenä jollakin tavalla kuvattava tarinan lähtötilanne (Korpijaakko-Huuhka, 2011). Genretietoisuus siis luultavasti aiheutti myös tämän esimerkin kaksikielisille lapsille tarpeen kehittää tarinansa alkuun jonkinlainen lauseparsa.

Esimerkin 6 epätavallinen ilmaus liittyi erääseen arkipäiväiseen tapahtumaan eli pukeutumiseen ja muistutti englannin kielelle tyypillistä tapaa kuvata vaatekappaleisiin ja asusteisiin sonnustautumista (*put on*) (MOT, 2015).

Esimerkki 6: Kengät päälleen

CB3: ja sitten (.) tota (.)no (.) poika puki päälleen kengät

Toisin kuin esimerkklauseessa, suomessa on tapana sanoa, että kengät *pannaan* tai *laitetaan jalkaan* (Kielitoimiston sanakirja, 2015; MOT, 2015). Pojan tuottamaan epätyypilliseen muotoon saattoivat yhtälailla vaikuttaa sekä vaatteiden pukemiseen liittyvä ilmaisutapa suomessa (vrt. esim. LTK3: *sitten hän puki vaatteet päälle*) että englanninkielinen rakenne *put the shoes on* (MOT, 2015; OLDO, 2015). Englannin prepositio *on* vastaa itsenäisenä sanana suomen kielen sanaa *päällä/päälle*, joten lienee mahdollista, että englannin kieli olisi vahvistanut lapsen alttiutta soveltaa asiayhteyteen nähden epäkonventionaalista suomalaista rakennetta. Verrokkiaineistossa lapset eivät maininneet kyseistä tapahtumaa.

Jotkin kaksikielisten lasten ilmaiset vaikuttivat ikään kuin vaillinaisilta tai keskeneräisiltä. Alla esitetty kaksikielisen pojan kielellinen valinta voisi kuitenkin olla puhekielinen ilmaus, mutta se vaikuttaa suomalaisessa kontekstissa puhekieliseksikin hieman epätyypilliseltä (esimerkki 7).

Esimerkki 7: Meni koiralle shhh

CB9: sitten hän meni hänen koiralle sshhh

Meneminen ei tässä asiayhteydessä mielestäni tarkoittanut koiran luokse liikkumista, vaan lapsi viittasi pikemminkin sanomiseen tai etusormi huulilla näytettävään eleeseen, jolla tarinan koiraa kehoitetaan olemaan hiljaa. Ilmauksessa oli hyvin todennäköisesti kyse englannin kielen siirtymisestä (Lauranto, suullinen tiedonanto 21.8. 2015). Englanninkielisessä epämuodollisessa puhekielessä on nimittäin olemassa ilmaus, *go (like)*, jolla siteerataan suoraan jonkun puhetta (Long, 2014). Rakenne oli myös esimerkin pojalla itsellään käytössä samaa tapahtumaa kuvaavassa lauseessa, jossa hän tavallaan siteerasi tarinan hahmoa: *then he goes like shhh*. Myös suomessa verbiä *mennä* voidaan käyttää idiomaattisesti kuvaamaan muun muassa olotilan, ulkomuodon tai asennon muuttumista (esim. *mennä nurin; mennä sekaisin*) (Kielitoimiston sanakirja, 2015). Puhumiseen liittyvä *mennä*-sanon käyttö vaikuttaisi kuitenkin kielessämme harvinaiselta, eikä siitä löytynytkään viitteitä sanakirjoissa. Lapsen ilmaisu oli saattanut toisaalta vahingossa jäädä vain vajaaksi. Siitä voisi puuttua verbi, kuten juuri *sanomaan*. Kertoakseen vastaavan kohtausten sammakkotarinaan yksikieliset viisi- ja kuusivuotiaat tuottivat ilmauksia, joissa selvästi tuli esille verbaalinen toiminta: *sitten toi poika sano shhh* (LPV30); *sitten si sano koiralle hys* (LTV8); *sitten se (.) poika käski koiran olla hiljaa* (LTK4).

Kuten edellisessä tapauksessa myös alla olevassa esimerkissä 8 pojan lause näyttää litteraatin perusteella jääneen kesken, koska siitä voisi puuttua vaikkapa sana *päälle*. Äänitteeltä kuunneltujen prosodisten piirteiden perusteella kuitenkin vaikutti siltä, että ilmaisu oli kokonaisuudessaan tällaiseksi tarkoitettu.

Esimerkki 8: Kiipesin kiven

CB20: minäh (.) kiipesin (.) öö (.) isoimman kiven

Esimerkkilauseen epätyypillistä morfosyntaktista muotoa saattoi hyvinkin selittää toisen kielen vaikutus, sillä poika tuotti englanniksi esimerkkilauseetta muistuttavan lauserakenteen: *so that the boy climbed (.) the biggest rock*. Idiomaattista rakennetta, kuten *climb the hill/mountain*, käytetään englannissa, kun puhutaan nimenomaan huipulle kiipeämisestä (OLDO, 2015). Poika oletettavasti

siis tarkoitti myös suomenkielisellä lauseellaan kiipeämistä aivan suurimman kiven päälle. Miksi lapsi sitten valitsi genetiivimuodon *isoimman kiven* eikä taivuttamatonta muotoa *isoin kivi*? Esimerkiksi englanninkielisessä *I threw the ball* -lauseessa suora objekti suomentuu genetiivimuotoon *heitin pallon*. Näin ollen lapsi oli voinut päätellä, että samaa logiikkaa noudattaen *he climbed the rock* vastaisi ilmausta *kiipesin kiven*. Toisin kuin esimerkin poika yksikieliset lapset kuvasivat kyseistä tarinan tapahtumaa seuraavasti: *se poika kiipes (.) kivelle* (LTK7); *poika kiipes: (.) kalliolle* (LTK6); *hän (.) kiipesi (.)ison kiven päälle* (LTV8).

4.4 Englannin kielen siirtyminen muihin suomenkielisiin ilmauksiin

Kun tarina kerrottiin kahdella kielellä peräkkäin, ensimmäisenä kerrotun tarinan kieli saattoi siirtyä jälkimmäisenä kerrottuun siten, että lapsi valitsi väärän sanan molempiin kertomuksiinsa. Tyttö CG10 tuotti englanniksi kahdessa ilmauksessaan sanan *under* eli *alla* vaikka sammakkotarinan kuvan perusteella sanan olisi pitänyt olla ennemmin *behind* eli *takana*. Sama virhe tapahtui aluksi myös tytön kertoessa kyseisiä tarinan tapahtumia suomeksi (esimerkki 9). Lapsen kielellinen valinta oli poikkeava yksittäistapaus aineistossani.

Esimerkki 9 a ja b: Kiven alta löytyi hirvi

Kerronta englanniksi (CG10) :

a) under a rock there was a deer -> ja: poika kattoi kiven+alta ja sieltä löytyi hirvi

b) they looked under a log: -> ja sitten+ne kattoi (.)hmm puun tak:-puun takaa

Kerronta suomeksi (CG10) :

Toisessa suomenkielisessä ilmaisussa (esimerkki 9b) lapsi mahdollisesti epäili sanavalintaansa, koska hän aloitti sanan ja jätti sen kesken, mutta päätyi kuitenkin uudestaan tuottamaan oikean sanan *takaa*. Tyttö oli *takaa*-sanon sijasta käyttänyt siis edellisessä ilmaisussaan väärää sanaa *alla* mahdollisesti siksi, että se oli semanttinen vastine sille englanninkieliselle sanalle, jolla hän kuvasi samaa tapahtumaa aikaisemmin. Tyttö osasi ehkä tietoisesti korjata väärän valinnan lopulta suomea puhuessaan, koska hän luultavasti tunnisti sanojen *alla* ja *takana* merkityseron paremmin suomeksi.

Kaiken kaikkiaan siirtovaikutus näkyi tässä aineistossa pääpiirteissään kahdella tavalla. Lapset tuottivat englanninkielisiä epäröintiänteitä, sanoja tai lauseita suoraan suomenkielisen kerronnan joukkoon, tai englannin kielen siirtyminen suomeen tuli esiin lasten ilmaisujen rakenteissa ja semantiikassa.

4.5 Suomen kielen omaksumiseen liittyvät epätyypilliset ilmaukset ja virheet

Siirtovaikutuksen lisäksi kaksikielisten lasten kerronnoista löytyi epätyypillisiä tai virheellisiä ilmaisuja, jotka liittyivät tulkintani mukaan suomen kielen omaksumiseen. Taulukoissa 4–6 olen esittänyt ne verrokkien kerronnoista poimittujen ilmaisujen rinnalla. Poiminnot jakautuvat sanastollisiin, morfologisiin ja morfosyntaktisiin sekä idiomaattisiin kategorioihin. Muut eli luokittelemattomat ilmaukset olen kirjannut idiomaattisten ilmausten yhteyteen.

Esimerkeistä olen poistanut taukoja, vääriä aloituksia ja toistoja. Ilmaisujen perään olen lisännyt Sammakotarinan kuvien avulla tekemäni tulkinnan kohdeilmauksesta. Olen kirjannut saman ilmauksen useaan kategoriaan, jos ilmaus sisälsi useammanlaisia epätyypillisyyksiä. Jos kaksikielisen lapsen lisäksi jommankumman verrokkiryhmän lapsella on ollut samanlainen ilmaus, olen lihavoinut ilmaukset ja merkinnyt ne asteriskilla. Osaa näistä tapauksia käsittelen myös tarkemmin tekstissä.

Tutkittavien ja verrokkien sanastotaseiset epätyypillisyydet olivat usein kuvissa esitettyjen esineiden tai olioiden nimeämisvirheitä (esim. *ämpäri* po. purkki; *kotka* po. pöllö; *härkä* po. peura/hirvi/poro) (taulukko 4). Yksi kaksikielinen ja yksi viisivuotias lapsi käyttivät samaa sanaa *lasi* puhuessaan *purkista*. Omia sanoja eli uudissanoja löytyi kahdelta kaksikieliseltä lapselta ja yhdeltä kuusivuotiaalta verrokkilta, mutta viisivuotiailta ne puuttuivat. Kaikki uudissanat vaikuttavat olevan suomenkielisten sanojen yhdistelmiä eli kontaminaatioita.

Taulukko 4. Epättyypilliset ilmaukset ja virheet sanastossa eri lapsiryhmillä

Sanasto	Kaksikieliset 6-vuotiaat (n=11)	Yksikieliset 6-vuotiaat (n=10)	Yksikieliset 5-vuotiaat (n=12)
Substan- tiivit	<p>Kilpikonna tuli ulos sieltä (CB20) [po. sammakko, lapsi korjaa vasta myöhemmin sammakoksi]</p> <p>sammakko hyppäs ulos sen <u>ämpäristä</u> (CB4) [po. purkista]</p> <p>sem pää jäi <u>kuppiin</u> kiinni (CB4) [po. purkkiin]</p> <p>hän rikkoi <u>kupin</u> (CB20) [po. purkin]</p> <p>poika kattoi <u>puuv+välistä</u> (CB6) [po. kolosta/raosta]</p> <p>se oli ainoa sen <u>lasi</u> (CB3) [po. purkki]*</p>	<p>tuolta kolosta kattoo <u>marsu</u> (LPK8) [po. myyrä/maaorava]</p> <p>se olikin <u>pesukarhun</u> kolo (LPK9) [po. myyrän/maaoravan]</p> <p>jaa sitten lentää <u>kotka</u> (LPK8) [po. pöllö]</p> <p>ne on ku tässä puun si totsa <u>tikulla</u> (LPK8) [po. puulla/puun rungolla/tukilla]</p> <p>etsivät samasta <u>kulhosta</u> (LTK1) [po. purkista]</p> <p>sammakoilla oli <u>pentuja</u> (LTK10) [po. poikasia]</p>	<p>sieltä tuli kyllä <u>hiiri</u> sieltä kolosta (LPV30) [po. myyrä/maaorava]</p> <p>tossa tulee noita yhet jotain <u>kälpäsiä</u> (LPV15) [po. ampiaisia]</p> <p>juoksi karkuun <u>lumipalloja</u> (.) <u>härkä</u> (LPV24) [po. kiviä?; peura/poro/hirvi]</p> <p>toi kiipee <u>muurahaispesään</u> (LPV24) [po. kivellet?]</p> <p>koira tiputti vahingossa <u>mehiläispurkin</u> (LPV17) [po. pesän]</p> <p>koira kattoo tonne tonne <u>lasiin</u> (LPV30) [po. purkkiin]*</p>
Verbit	<p>koira <u>nielas</u> sitä pokseen poskeen (CB16) [po. nuolas]</p> <p>sitten hän <u>kaatui</u> puusta (CG2) [po. tippui/putosi]*</p> <p>niitten pesä <u>kaatui</u> puusta (CG10) [po. tippui/putosi]*</p>		<p>sitten se <u>lauloi</u> niinku sammakot (LTV6) [po. äänteli, kurnutti]</p> <p>poika <u>kaatui</u> siitä puusta (LPV5) [po. tippui/putosi]*</p> <p>sitten koila <u>kaato</u> sen ampiaispesän [...]ja poika <u>kaatui</u> (LTV6) [po. tiputti/pudotti, tippui/putosi]*</p> <p>toi <u>kaatuu</u> tosta puusta (LPV15) [po. tippuu/putoaa]*</p>
Adverbit	<p>sitten mehiläiset kat äm suuttuivat ja lensivät koiraa vastaan (CG10) [po. päin/kohti]</p>		
Uudissanat	<p>sit siit tuli iso: iso: <u>platsau:s</u> (CB16) [vrt. plätsähdys, loiskaus]</p> <p>ja koira oli <u>ihmettynyt</u> (CB20) [vrt. ihmeissään, hämmästynyt]</p> <p>koirakin <u>myrähteli</u> (CB20) [vrt. murahteli, ynähteli]</p>	<p>hän suuttui <u>hiemaisen</u> koiralle (LTK1) [vrt. hieman, pikkuisen]</p>	

Lihavoinnilla ja asteriskilla (*) on merkitty sitä, että kaksikielisellä lapsella ja verrokkiryhmän lapsella on samanlainen ilmaus.

Kaksikielisillä sekä viisivuotiailla yksikielisillä lapsilla sanastollisia virheitä oli myös teonsanoissa (taulukko 4). Varsinkin verbi *pudota* tai *tippua* oli muutamille lapsille vaikea. Kaksi kaksikielistä ja kolme yksikielistä viisivuotiaasta korvasi *pudota* tai *tippua*-sanan verbillä *kaatua*. Suomen verbit *kaatua* ja *tippua* tai *pudota* ovatkin semantiikaltaan hankalia, sillä ne jakavat samoja semanttisia piirteitä (Rantala, suullinen tiedonanto 28.6.2015). Verbejä erottelevat piirteet eivät ehkä olleet vielä täysin selkiytyneet lapsille. Kuusivuotiaat verrokkit eivät puolestaan tehneet samaa virhettä kertoessaan vastaavista Sammakkotarinan kuvista: *ja (.) poika alko- tippui puusta kun pöllö pelästytti sen* (LPK6); *ja ampiaispesä (.) tipahti maahan* (LTK10).

On tosin vaikea arvioida, oliko kaksikielisten lasten *kaatua* -sanan käytön taustalla paitsi suomen kielen omaksumiseen liittyvä virheellinen valinta, vai vaikuttiko sanavalintaan osittain myös englannin kieli: CG2: *ja (.) sitten (.) hän kaatui puusta (.) koska mehiläiset seurasivat koiraa*; CG10: *mutta+kun koiraa hai- (.) haukkui (.) niin+kovaa että (.) niitten pesä kaatui puusta*. Tyttö CG2 nimittäin esitti saman tilanteen englanniksi *den (.) he fallen down* käyttäen *fall*-sanaa, joka suomentuu sekä *kaatua* että *pudota* (MOT, 2015). Täten englanninkielinen sana oli voinut siirtyä suomenkieliseen ilmaisuun vääränä käännöksenä. Sen sijaan tyttö CG10 käytti englanniksi sanaa *drop* (*but when (.) the beehive dropped*), joka vastaa merkitykseltään suoraan suomen *tiputtaa-* ja *pudottaa-* tai *tippua-* ja *pudota*-sanoja (MOT, 2015). Kuitenkin tytön englanninkielisessäkin kerronnassa sanat *drop* ja *fall* menivät toisinaan keskenään sekaisin: *an' it fallen them (.) in (.) a lake po. dropt* (ks. OLDO). Näyttää siltä, että englanninkielistenkään sanojen semanttiset erot eivät olleet lapselle vielä aivan selviä.

Kaikilla lapsiryhmillä oli sekä morfologisia että morfosyntaktisia virheitä (taulukko 5). Morfologisia virheitä oli neljällä kaksikielisellä lapsella kun vastaavasti ikäverrokeista ainoastaan yhdellä ja vuotta nuoremmista kahdella lapsella oli morfologinen virhe. Verrokeista yhdellä kuusivuotiaalla ja yhdellä viisivuotiaalla lapsella oli verbin morfosyntaktisia persoonamuodon valintaongelmia eli kongruenssivirheitä (esim. *sammakkoa ei kuuluneet*), joita ei puolestaan esiintynyt kaksikielisten lasten valinnoissa. Selviä syntaktisia virheitä en lapsiryhmiltä löytänyt.

Taulukko 5. Epätavalliset ilmaukset ja virheet morfologiassa ja morfosyntaksissa eri lapsiryhmillä

Morfologia ja morfo-syntaksi	Kaksikieliset 6-vuotiaat (n=11)	Yksikieliset 6-vuotiaat (n=10)	Yksikieliset 5-vuotiaat (n=12)
Morfologia	<p>sitten poika kiipes tohon <u>mäken</u> päälle (CB16) [po. mäen]</p> <p>samalla ne kuuli sammakkojen <u>äänee</u> (CB18) [po. ääntä]</p> <p>ja se <u>kantas</u> sitä ja heitti sen veteen (CB16) [po. kanto(i)]</p> <p><u>huuti</u> siellä missä sinä o:le:t (CB6) [po. huusi]</p> <p>ja sitten poika <u>huuti</u> (CB16) [po. huusi]</p> <p>poika <u>haisti</u> haisunäädän ja se <u>laitti</u> kädet (.) sen+nenää (CB16) [po. haisto(i), laitto(i)]</p> <p>hän ö mietti jos he <u>kiipesivät</u> (.) sen yli (CG2) [po. kiipeisivät]</p>	<p>koira nuuski ja näki (.) <u>mehiläisparvin</u> (LTK1) [po. mehiläisparven]</p>	<p>koira juoksi <u>täydeltäänsä</u> (LTV8) [po. ?]</p> <p>ei kuulunut yhtäkään <u>pihaustakaaskaan</u> (LTV8) [po. pihausta]</p> <p>sitten ne otti yhden <u>sammakopentuista</u> (LTV16) [po. pennuista]</p>
Morfo-syntaksi	<p>ja sitten kun hän kiipesi <u>kiveen</u> (CG2) [po. kivelle]</p> <p>mut kun ne oli <u>nukkumassaan</u> (CB16) [po. nukkumassa]</p>	<p>otti <u>omansa</u> <u>sammakon</u> (LTK3) [po. oman sammakkonsa]</p> <p><u>se poika saivat</u> sen kiinni (LTK6) [po. sai]</p>	<p>koira juoksi <u>täydeltäänsä</u> (LTV8) [po. täysiä tai täyttä vauhtia?]</p> <p>ja <u>toisessa sivussa</u> on (LTV7) [po. toisella sivulla]</p> <p>se löysi oman <u>sammakko</u> (LTV6) [po. sammakon/sammakkonsa]</p> <p>ja mutta <u>sammakkoa ei</u> <u>kuuluneet</u> (LTV8) [po. kuulunut]</p> <p>ja luuli että <u>olisiko</u> hän öö <u>sammakko mutta ei olleetkaan</u> (LTV8) [po. ollutkaan]</p>

Taulukko 6. Epättyypilliset ilmaukset ja virheet idiomaattisissa ja luokittelemattomissa ilmauksissa eri lapsiryhmillä

Idiomaattiset ilmaukset	Kaksikieliset 6-vuotiaat (n=11)	Yksikieliset 6-vuotiaat (n=10)	Yksikieliset 5-vuotiaat (n=12)
	<p>ja sitte poika katto siltä: <u>maan sisältä</u>(CB16) [po. maan alta]</p> <p>ja se oli <u>tuhannena säpäleinä</u> (CB20) [po. tuhannen säpäleinä]</p> <p>ne näki sielä <u>sammakopoikasiasia</u>(CB4) [po. sammakonpoikasiasia]</p> <p><u>ampiaiset hyökkäsivät koiraan</u> [...] silloin kun <u>ampiaiset meni suoraan koiraan</u> (CB20) [vrt. koiran kimppuun]*</p>	<p>no ei sitä <u>kuulunut</u> eikä <u>nähty</u>(LPK2) [po. kuulunut eikä näkynyt]</p> <p>mutta koira <u>nuoli häneltä poskea</u> (LTK1) [vrt. häneltä posket, hänen poskeaan]</p>	<p>sitten se kattoi joka <u>käännöksen</u> että mihin se oli mennä (LTV6) [po. puolelta]</p> <p><u>poika yrittää taistella pöllöä</u> (LTV7) [vrt. taistella pöllöä vastaan, pöllön kanssa]</p> <p>sitten ne otti yhden <u>sammakopentuiista</u> (LTV16) [po.sammakonpoikasista]</p> <p><u>ampiaiset meinasivat hyökätä koiraan</u> (LTV8) [vrt. koiran kimppuun]*</p>
Muut ilmaukset	<p>mutta hän <u>pani käden nopeasti päähän</u> (CG2) [vrt. suojasi kädellä päättään]</p> <p>se anto kaikki sammakot <u>leikkiin</u> (CB16) [vrt. sammakkoäiti päästi kaikki sammakot leikkimään? antoi poikasille luvan leikkiä? antoi pojalle leikkikavereiksi?]</p>	<p>toi koira <u>hyppii tota ampiais- pesää pois</u>(LPK8) [vrt. koira hyppii, jotta saisi ampiaispesän putoamaan?]</p>	

Lihavoinnilla ja asteriskilla (*) on merkitty sitä, että kaksikielisellä lapsella ja verrokkiryhmän lapsella on samanlainen ilmaus.

Myös idiomaattisesti erikoisia ilmaisuja, kuten kollokaatiovirheitä, oli kaikilla lapsiryhmillä (esim. *maan sisältä* po. maan alta, *ei kuulunut eikä nähty* po. ei kuulunut eikä näkynyt, *taistella pöllöä* vrt. taistella pöllöä vastaan) (taulukko 6). Kollokaatiolla tarkoitetaan sitä, että tietyt sanat esiintyvät kielessä usein yhdessä (MOT, 2015). Lisäksi yhdellä kaksikielisellä ja yhdellä viisivuotiaalla verrokkilapsella oli samanlainen ilmaus (CB20: *ja sitten kaikki ampiaiset hyökkäsivät (.) koiraan* ja LTV8: *ampiaiset meinasivat hyökätä koiraan*). Suomen kielessä lasten tuottama morfosyntaktinen rakenne on kyllä olemassa ja käyttökelpoinen esimerkiksi seuraavanlaisessa lauseessa *vihollinen hyökkäsi kaupunkiin* (MOT, 2015). Sopivampi tapa kertoa yllä esitetty sammakotarinan tapahtuma olisi kaiketi ollut käyttää *hyökätä kimppuun* –rakennetta, jonka muun muassa yksi kuusivuotias yksikielinen poika tuotti: *sitten ne hyök- hyökkäs koiran ki- kimppuun* (LPK2) (Kielitoimiston sanakirja, 2015).

Kaksikielisen lapsen epätyypilliseen rakennevalintaan johti siis mahdollisesti kielenkäytön tottumattomuus. Tosin myös englannin kielen siirtovaikutus oli osaltaan voinut ohjata lapsen valintaa. Englanninkielisen *hyökätä* sanan kanssa käytettävä transitiivinen lauserakenne muistuttaa pojan CB20 tuottamaa väärää suomenkielistä muotoa (ks. OLDO, 2015). Lapsi käytti itse englanniksi juuri tätä rakennetta: *an' that the bees were attacking the do:g*. Johdonmukaisesti poika toteutti saman rakenteen suomeksi myös *mennä*-verbin kanssa jatkaessaan tarinaa: *minä katsoin kolosta (.)silloin kun ampiaiset meni suoraan koiraan*.

Kaksikielisten lasten epätyypilliset kielelliset valinnat muistuttivat yksikielisten samanikäisten ja nuorempien lasten virheitä siinä, että kaikilla ryhmillä esiintyi virheitä kaikissa kolmessa pääluokassa: sanastossa, morfologiassa ja morfosyntaksissa sekä idiomaattisissa ilmauksissa. Selviä samankaltaisuuksia kaksikielisten lasten ilmaisujen kanssa löytyi vain viisivuotiaiden yksikielisten lasten kerronta-aineistosta.

5 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella, miten englannin kielen omaksuminen heijastui tyypillisesti kielellisesti kehittyneiden kaksikielisten kuusivuotiaiden lasten kielellisiin valintoihin heidän kertoessaan sammakkotarinaa suomeksi. Kaikki lapset olivat alkaneet omaksua ensikielensä suomea ja sen ohella englantia viimeistään nelivuotiaina. Englannin siirtovaikutuksen tulkitsin tässä tutkimuksessa näkyvän epätyypillisissä ilmauksissa ja kielellisissä virheissä. Tarkastelin myös epätyypillisyyksiä ja virheitä, jotka eivät mielestäni johtuneet siirtovaikutuksesta.

Tutkimuksen keskeisin tulos on, että lähes kaikki kaksikieliset kuusivuotiaat lapset (10/11) tuottivat jonkinlaisia epätyypillisiä ilmaisuja ja virheitä suomeksi kertoessaan. Osassa niistä näytti ilmenevän englannin kielen siirtovaikutus, kun taas osassa en havainnut englannin vaikutusta, vaan tulkitsin näiden ilmaisujen kuuluvan pääasiassa suomen kielen omaksumisprosessiin. Toisinaan oli kuitenkin vaikea erottaa, kumpi syy oli mahdollisesti epätyypillisen ilmauksen taustalla. Epätyypillisyyksiä tai virheitä löytyi yleisesti usealta kielelliseltä osa-alueelta, useimmiten sanastosta, morfologiasta, morfosyntaktista, idiomaattisista ilmauksista sekä muista luokittelemattomista ilmauksista.

5.1 Tulosten tarkastelu

5.1.1 Siirtovaikutuksesta johtuvat valinnat

Tulkintani mukaan mahdollista siirtovaikutusta oli suurimmalla osalla kaksikielisistä lapsista (7/11). Kuten kaksikielisten lasten kielelliset taidot yleisesti, myös siirtovaikutustapaukset olivat yksilöllisiä (Genesee ym. 2004: 78; Kohnert, 2010). Vain muutama ilmaus esiintyi samanlaisena useammalla lapsella (esim. *splash* ja *yhden kerran*).

Yksi kielen siirtovaikutuksen muodoista on koodin- eli kielenvaihto yhdessä lausumassa tai yhden keskustelun kuluessa (Poplack, 2010; Muysken, 2010). Aineistossa yksi lapsi teki tehtävän alussa ja keskellä koodinvaihdon suomesta englantiin. Motiivina saattoi olla kyllästymisen ilmaiseminen tutkijalle; pojanhan piti kertoa sama tarina toistamiseen. Tätä tulkintaani tukee Meiselin (2004) yhteenveto kielenvaihtoa koskevista tutkimuksista: mitä kehittyneempi kielenkäyttäjä on sitä enemmän koodinvaihto alkaa ilmentää nimenomaan pragmaattista etevyyttä sen sijaan, että sillä vain helpotettaisiin viestintää (ks. myös Genesee ym., 2004: 110–111). Pragmaattisiin tavoitteisiin viittaisi myös se, että poika erotti kielenvaihdollaan oman suoriutumisensa kommentoimisen ja varsinaisen kerronnan (Genesee ym., 2004: 104). Samantyylistä kielenvaihtoa on havaittu muun muassa lasten leikkitilanteissa (Halmari & Smith, 1994). Vaihtaessaan kieltä tehtävän alussa poika kertoi englanniksi, ettei ole suomessa kovin hyvä. Hänen vanhempansa olivat kommentoineet kyselykaavakkeessa, että pojan leksikossa olikin joukko sanoja, jotka hän tiesi englanniksi, mutta ei sen sijaan suomeksi. Siten on tietysti myös mahdollista, että lapsi piti kerrontatehtävää suomeksi vaikeampana kuin englanniksi ja vaihtoi siksi kieltä.

Lasten äänteistössä ei kuulunut englannin kielen vivahteita, mikä selittyy pitkälti sillä, että suomi oli kaikilla tutkittavilla syntymästä asti omaksuttu kieli. Yleisempää onkin, että ensin omaksutun kielen ääntämys vaikuttaa myöhemmin omaksuttuun kieleen (Genesee ym., 2004: 131). Myöskään yksittäisiä sisältösanoja ei siirtynyt lasten suomen kieleen lainkaan. Englanninkielisiä sanoja ei siirtynyt suomeen ehkä siksi, että kaksikielisillä lapsilla oli yleisesti hallussaan sammakkotarinan kerrontaan hyvin riittävä suomenkielinen sanasto, kuten heidän ikäisillään lapsilla jo kuuluisikin olla (ks. Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009).

Kaksi kaksikielistä poikaa tuotti kertomuksensa sekaan englanniksi kuitenkin onomatopoeettisen ilmauksen *splash*. Tämä saattoi johtua siitä, etteivät pojat tienneet sopivaa ilmaisutapaa suomeksi tai se ei tullut heille mieleen. Yhdeksi syyksi kielten yhdistämiselle (engl. *mixin/code-mixing*) esitetäänkin sitä, että henkilön sanastot eivät ole samanlaiset molemmissa kielissä (esim. Nicoladis

& Genesee, 1997; Nicoladis & Secco, 2000). Yhden kielen sanastopuutteita voidaan tällöin paikkailla toisen kielen vastineilla. Toisaalta kaksikielisille puhujille toisen kielen sanojen käyttö ja koodinvaihto ovat samankaltaisia ilmaisuvoimaisia keinoja kuin yksikielisillä sanavalintojen tekeminen (Grosjean, 1982: 150–152). Voikin olla, että pojat katsoivat englanninkielisen ilmaisun yksinkertaisesti kuvaavimmaksi vaihtoehdoksi tarinansa kohtaukseen.

Useimmiten englanti vaikutti tulosteni mukaan lasten suomenkielisten ilmaisujen rakenteeseen ja merkitykseen. Englannin siirtovaikutus ei kuitenkaan tuottanut lainkaan puhtaasti morfologisia virheitä, kuten astevaihteluvirheitä. Yksi luonnollinen syy tähän on suomen kielen englantia huomattavasti rikkaampi ja siitä poikkeava taivutusjärjestelmä (ks. Hakulinen ym., 2004: 200, 207–214). Kun kielet ovat typologisesti etäisiä ja poikkeavat morfologisilta järjestelmiltään, katsotaan, että morfologinen siirtovaikutus ei ole mahdollista, sillä puuttuu sellainen väylä, jonka kautta siirto voisi tapahtua (Kaivapalu, 2005: 35).

Vaikka varsinaisia morfologisia muotoja ei siirtynytkään, englannin siirtovaikutus aiheutti toisinaan muutoksia suomen morfosyntaksiin. Tällöin epätyypillisuus näkyi myös sanojen taivutuksessa, sillä ilmaisun kokonaisrakenne vaatii suomessa sanoilta tiettyjä päätteitä. Esimerkiksi ilmauksessa: *juoksi pois mehiläisist* (CB16), englanti vaikutti erikoisen morfosyntaktisen muodon syntymiseen mahdollisesti siten, että lapsi yritti tuottaa englannin kielen preposition *from* (*the do:g (.) ran away from deh bees*) merkitystä vastaavan spatiaalisen suhteen suomen kielellä, mutta tuli valinneeksi sopimattoman tavan ilmaista asia.

Kun englannista siirtyi fraaseja tai muita ilmaisutapoja suomen kieleen, kaksikieliset lapset näyttivät soveltavan niitä hallitsemiensa suomen yleissääntöjen mukaisesti. Tyypillisesti viisi- ja kuusivuotiaat lapset hallitsevatkin äidinkielessään jo sanojen yhdistelyä koskevat perussäännöt ja sanojen taivutusjärjestelmän säännönmukaisuudet (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009). Esimerkiksi ilmaus *the boy_climbed the biggest rock* siirtyi suomeen muodossa *minäh kiipesin isoimman kiven*, eikä vaikkapa *minä kiipesin isoin kivi*. Poika siis tiesi, että suomessa sanojen kuuluu tällaisissa rakenteissa taipua, vaikka hän ei osannutkaan valita kontekstiin nähden asianmukaisinta tapaa muodostaa lause (vrt. *isoimmalle kivelle/ isoimman kiven päälle*). Systemaattisesti ajatellen siirtovaikutustilanteissa lasten valinnat ehkä heijastivatkin heidän huomioitaan ja yleistyksiään omaksutuista kielisysteemeistä ja niiden eroista ja yhtäläisyyksistä. Tosin sanoen valinnat saattoivat kuvata heidän sen hetkistä ymmärrystään siitä, miten kieliä ja niiden muotoja voidaan käyttää merkitysten rakentamisessa (ks. Lauranto, 1997: 148–149, 168, 172).

Tässä tutkimuksessa englannin kielen ominaisuuksia näytti siirtyvän lasten suomen kieleen siitä huolimatta, että suomi oli lapsen kotikieli ja useimmiten vanhempien arvion mukaan siten myös vahvin kieli. Siirtovaikutusta on havaittu tapahtuvan useimmiten dominantista eli vahvemmassa tai aikaisemmin omaksutusta kielestä heikompaan tai myöhemmin omaksuttuun kieleen (esim. Yip & Matthews, 2006; Korpilahti, 2010), mutta omien tutkimustulosteni kaltaisesti myös päinvastaista on havaittu tapahtuvan (esim. Marian & Kaushanskaya, 2007, katsaus; Yip & Matthews, 2006). Aiempien tutkimusten tuloksia on vaikea suoraan verrata tähän tutkimukseen, koska kaksikielisyyteen ja siirtovaikutukseen liittyvät määritelmät ovat vaihtelevia ja tutkimushenkilöt erilaisia kuin tässä tutkimuksessa. Voidaan kuitenkin ajatella, että kaksikielisen henkilön kielet ovat kaksisuuntaisessa kontaktissa keskenään, eikä kielen elementtien siirtymisen suunnassa ole siksi aina kyse dominanssista (esim. Marian & Kaushanskaya, 2007, katsaus; Yip & Matthews, 2006). Tutkimillani lapsilla siirtovaikutusta saattoikin edesauttaa muun muassa englannin kielen vahva status, jota käsittelen myöhemmin.

Syynä englannin siirtovaikutukseen saattoi joskus olla myös esimerkiksi se, että jotkin englannin kielen sanat tai rakenteet olivat lapsilla ehkä niin vahvoina mielessä, että heidän oli vaikea pystyä inhiboimaan ja hallitsemaan niitä tehtävätilanteessa. Neurokognitiiviselta kannalta kaksikielisten henkilöiden molemmat kielet ovat aina aktivoituina, ja siihen, mikä kieli missäkin tilanteessa tulee käyttöön, vaikuttavat sekä henkilön tietoiset että tiedostamattomat valinnat (Costa & Sebastián-Gallés, 2014; Linck ym. 2008, katsaus). Esimerkiksi se, että yksi kaksikielinen tyttö tuotti *takana*-sanana sijaan *alla*-sanana, johtui ehkäpä siitä, että hän oli käyttänyt myös englanniksi *under*-sanaa systemaattisesti *behind*-sanana sijaan. Koska lapsi myöhemmin tarinassaan käytti suomeksi oikeaa sanaa *takana*, tulkitsin lapsen todennäköisesti tienneen *alla*- ja *takana*-sanojen merkityseron, mutta hän ei ehkä vain kyennyt heti kertomuksen alussa inhiboimaan englannin kielen vaikutusta.

Kun tyttö tuotti ensimmäisen kerran väärän sanan *alla* kertomukseensa, toisen kielen vaikutus oli oletettavasti tiedostamatonta ja häiritsi mielestäni tytön tavoitteleman merkityksen välittymistä kuulijalle. Lapset saattoivat käyttää englannin kielen sanoja tai rakenteita myös tietoisesti ja kompensatorisista syistä. Siirtovaikutus näyttäytyi paikoittain kielellisenä neuvokkuutena, joka tähtäsi informaation välittämisen onnistumiseen (ks. Genesee ym., 2004: 77; Nicoladis & Genesee, 1997). Lapsi saattoi käyttää englantia paikkaamaan puutteita silloin, kun hän ei jostain syystä saanut tuotettua suomeksi sitä mitä tahtoi sanoa, kuten esimerkiksi suomenkielisen sadun aloitusfraasia.

Kun kaksikielisillä lapsilla esiintyi siirtovaikutusta englannin kielen idiomaattisista ilmauksista suomen kieleen, tuloksena oli ilmauksia, jotka eivät olleet pragmaattisesti konventionaalisia (esim.

once (upon a time) there was ja yhden kerran (.) asui...). Idiomaattiset ilmaukset ovat kielikohtaisia (Nenonen, 2002: 2–6; Odlin, 1989: 71; Yorio, 1989). Niiden merkitys on käyttökulttuurissaan vakiintunut eikä välttämättä pääteltävissä yksittäisten osiensä merkityksestä. Kuusivuotiaiden kaksikielisten lasten oli oletettavasti vaikea vielä hahmottaa, voitiinko asia ilmaista samalla tavalla sekä englannissa että suomessa. Ehkä siksi he päätyivät toisinaan ikään kuin kääntämään idiomaattisia ilmaisuja suoraan suomeksi. Tällöin he yliyleistivät ilmaisun semantiikan myös suomen kieleen (Hoffman, 1991: 99). Jotkin englannin ilmaukset onnistuivat tavallaan syrjäyttämään suomen kielen idiomaattisia ilmaisuja ehkä siksi, että suomessa nämä ilmaukset eivät olleet lapsella vielä tarpeeksi vakiintuneita (esim. CB3: *poika puki päälleen kengät vrt. poika laitto kengät jalkaan*).

Konventionaaliset ilmaukset edustavat kielenkäytön pragmaattista osa-aluetta, ja niiden käytössä näkyy kielikulttuurin tuntemus ja kielen hallinnan taso (Yorio, 1989). On ehdotettu, että ainakin sellaiset morfosyntaktiset valinnat, joiden tekeminen on sidoksissa juuri kielenkäyttötilanteen pragmatiikkaan, ovat erittäin alttiita kielten väliselle vaikutukselle (Serratrice, 2007, katsaus). Ehkä siirtovaikutus näkyi tässä aineistossa useimmiten idiomaattisissa ilmaisuissa siksi, että myös niiden käyttö liittyy kulttuurikohtaisten pragmaattisten säännönmukaisuuksien hallitsemiseen.

Muitakin siirtovaikutuksen ilmentymiä, kuten englanninkielisten epäröintiänteiden ja sanojen käyttöä sekä kielenvaihtoa voidaan selittää pragmaattisilla ja jopa sosiaalisilla tekijöillä. Lapset saattoivat kielellisillä valinnoillaan haluta ilmaista itseään ja persoonallisuuttaan, viestittää tutkijalle jotakin kyseisestä tutkimustilanteesta tai jopa korostaa samankaltaisuutta itsensä ja kahta kieltä käyttävän tutkijan kanssa (ks. Grosjean, 1982: 149–157). Erään tytön persoonallinen tapa käyttää suomessa samaa epäröintiännettä kuin englannissa oli ehkä keino tuoda esiin omaa kaksikielistä identiteettiä. Englannilla on vieraana kielenä ja yleisenä maailmankielenä Suomessa vahva asema ja arvostus, mikä on edullinen lähtökohta kielen omaksumiselle ja ylläpitämiselle (Leppänen ym., 2009: 73–77, 89–90, 111–115; Dixon ym., 2012; Silvén, 2010). Englannin kielen suotuista sosiaalinen status saattoi vahvistaa myös englanninkielisten piirteiden vaikutusta, etenkin jos lapset tekivät tietoisia valintoja (Ritchie & Bhatia, 2013, katsaus).

5.1.2 Suomen kielen omaksumista kuvaavat valinnat

Tulosteni mukaan kaikki kaksikielisten lasten epätyypilliset ja virheelliset muodot eivät johtuneet kielispesifisti englannin vaikutuksesta, vaan ne liittyivät ehkä lasten suomen kielen omaksumiseen. Ilmauksia, joissa en katsonut olevan siirtovaikutusta, oli yli puolella lapsista kaikissa lapsiryhmissä (kaksikielisistä 8/11; kuusivuotiaista yksikielisistä 6/10 ja viisivuotiaista yksikielisistä 9/12). Toisin

kuin siirtovaikutustapauksissa tässä tarkastelussa kaksikielisten ilmaisuista löytyi myös pelkästään morfologisia virheitä, kuten astevaihteluvirheitä (esim. CB16: *sitten poika kiipes (.) tohon mäken (.) päälle*).

Yleisesti ottaen suomen omaksumiseen liittyvät virheet ja epätyypillisyydet olivat yksilöllisiä. Kaksikielisten kuusivuotiaiden lasten ilmaisuista löytyi kuitenkin muutama selkeä yhtäläisyys viisivuotiaiden yksikielisten lasten kanssa. Sekä yksi kuusivuotias kaksikielinen että yksi viisivuotias verrokki kutsuivat sammakon purkkia *lasiksi*. Yksi kaksikielinen lapsi tuotti lisäksi ilmaisun *ampiaiset hyökkäsivät koiraan*, ja vastaavasti viisivuotias verrokkilapsi tuotti lähes identtisen lauseen *ampiaiset meinasivat hyökätä koiraan*. Mainittavin samankaltaisuus oli *kaatua*-sanankäyttö *tippua* tai *pudota* -sanankäytön sijaan kahdella kaksikielisellä tutkittavalla ja kolmella viisivuotiaalla verrokillä. Ikäeroa näiden kaksikielisten (6;7 ja 6;8) ja viisivuotiaiden lasten (5;3, 5;4 ja 5;5) välillä oli yli vuosi, joten samankaltaisuuden taustalla voitaisiin ajatella olevan samantasoinen suomen kielelle altistuminen.

Joskus oli hankala päätellä, oliko kuitenkin myös siirtovaikutuksella osuutensa kaksikielisten lasten valintoihin, kuten erikoiseen *kaatua*-sanankäyttöön. Koska englannin sana *fall* tarkoittaa sekä *kaatumista* että *putoamista*, on mahdollista, että altistuminen nimenomaan englannin kielelle auttoi kyseisen sanasekaantumisen syntymistä kaksikielisten lasten suomen kielessä tai oli pidentänyt sekaannuksen pysyvyyttä. Vastaavalla tavalla muun muassa venäjää ja englantia puhuvat kaksikieliset voivat sekoittaa puheessaan sanat *fingers* (sormet) ja *toes* (varpaat), koska venäjän kielessä *sormia* ja *varpaita* edustaa vain yksi yhteinen sana (Marian & Kaushanskaya, 2006). Myös Hassinen (2002) on esittänyt, että osittain samanlaiset tai päällekkäiset piirteet suomessa ja toisessa lapsen omaksumassa kielessä hidastavat oikeellisten kielellisten piirteiden kehittymistä suomen kieleen.

Kaksikielisessä ympäristössä kasvaminen saattaa viivästyttää sanaston ja morfosyntaksin kehittymistä ainakin yhdessä lapsen kielessä (Bialystok, 2001, 232; Zurer Pearson, 2009; ks. myös Serratrice, 2007). Jos tutkimillani kaksikielisillä lapsilla oli viivettä suomen sanaston kehittämisessä, he eivät kuitenkaan juuri täydennelleet sanastopuutteita englannin kielellä, kuten aiemmin jo mainittiin. Tämä olisi edellyttänyt luultavasti sitä, että lapsilla olisi ollut ainakin kerrontatehtävän tarpeisiin nähden suomen kieltä huomattavasti kattavampi englanninkielinen sanasto. Mahdollisena taustatekijänä joihinkin sanaston virheisiin saattoi sanaston hieman hidastuneen karttumisen ohella tai sen sijaan olla sananlöytämiseen liittyvät prosessit. Tätä ajatusta tukevat havainnot, joiden mukaan sanahaun vaikeudet ovat yleisempiä kaksikielisillä kuin

yksikielisillä puhujilla jopa kaksikielisen henkilön vahvemmassa L1-kielessä (Gollan & Acenas, 2004; Ivanova & Costa, 2007; Runnqvist, Gollan, Costa & Ferreira, 2013, katsaus).

Kaksikielisten lasten tekemien virheiden perusteella heidän morfosyntaktinen kehityksensä ei vaikuttanut erityisen viiveiseltä yksikielisiin lapsiin verrattuna. Kaksikielisiltä lapsilta jopa puuttuivat morfosyntaktiset kongruenssivirheet, joita verrokkien aineistosta löytyi. Sen sijaan morfologisia virheitä oli tulosteni mukaan useammalla kaksikielisellä lapsella kuin yksikielisellä verrokkilapsella.

5.2 Menetelmän arviointi

5.2.1 Pohdintaa tutkimushenkilöistä

Kahden kielen vaikutuspiirissä kasvamiseen liittyy monia asioita, jotka voivat vaikuttaa lapsen kieleen. Tämän tutkimuksen perusteella on mahdollista tehdä päteviä tulkintoja yhtymäkohdista lasten taustojen ja kielellisten valintojen välillä. Lasten taustoissa oli variaatiota, ja epätyypillisyyksien tuottaminen on suppeassa aineistossa lisäksi usein satunnaista. Aineistossa oli esimerkiksi lapsi (CB18), joilla havaitsin ainoastaan yksittäisen morfologisen virheen, eikä myöskään lapsella (CG8) ollut muita epätyypillisiä ilmauksia kuin englantilainen epäröintiäänne.

Kun vertasin keskenään kahta eniten epätyypillisiä valintoja tehnyttä kaksikielistä lasta lapseen, jolla en havainnut ollenkaan epätyypillisyyksiä, oli kuitenkin mielenkiintoista, että englannin kielen omaksumisen alkamisajankohta ei näyttänyt kovin merkittävältä taustatekijältä. Pikemminkin tärkeää oli ehkä se, miten, kuinka paljon ja kenen kanssa kieliä arjessa käytettiin. Eniten epätyypillisyyksiä tuottaneista pojista toinen (CB20) oli alkanut omaksua englantia vanhempien yhteisen kielen kautta jo syntymästään asti ja toinen (CB16) kahden vuoden iässä. Tyttö (CG12), jolla en havainnut epätyypillisyyksiä, oli alkanut omaksua englantia niin ikään kaksivuotiaana. Pojat käyttivät englantia myös kotonaan, ja toinen pojista oli lisäksi asunut englanninkielisessä valtiossa. Tyttö taas ei äidin mukaan käyttänyt englantia kotonaan edes sisarustensa kanssa, eikä hän ollut asunut ulkomailla. Tyttö oli osallistunut suomalaisiin diskurssitilanteisiin siten luultavasti poikia enemmän ja järjestelmällisemmin, sillä hän käytti kieliään täysin erillisissä yhteisöissä. Yksilöllisillä ominaisuuksilla ja sukupuolella saattoi olla osuutensa lasten kielenkäyttöön, mutta aineiston pienuuden vuoksi näistä yhteyksistä ei voi tehdä tässä tutkimuksessa päätelmiä.

Sukupuoli saattoi kuitenkin vaikuttaa virheiden ja epätyypillisyyksien määrään ja laatuun myös kaksikielisten lasten ja verrokkilasten välisessä vertailussa, sillä verrokkilapsissa oli suhteessa enemmän tyttöjä. Koska kaksikielisiä lapsia ja verrokkeja oli lisäksi keskenään eri määrät ja myös

heidän kerrontansa olivat eripituisia, ei tämän aineiston perusteella voida luotettavasti sanoa, tuottivatko kaksikieliset kenties enemmän epätyypillisiä ilmaisuja kuin verrokkinsa tai olivatko he ikäverrokeistaan jäljessä. On otettava myös huomioon, ettei kaksikielisten lasten tai verrokkien mahdollisia kielenkehityksellisiä poikkeavuuksia ole tässä tutkimuksessa suljettu pois standardoiduin testein.

5.2.2 Tehtäväkontekstin merkitys

Koska kielelliset valinnat ovat aina yhteydessä käyttökontekstiinsa, on oletettavaa, että myös tämän tutkimuksen aineistonkeruun kontekstilla on ollut vaikutusta lasten valintoihin (Halliday & Matthiessen, 2004: 29; Shore, 1992: 19). Esimerkiksi juuri siirtovaikutuksen määrä voi puhujalla vaihdella paljonkin tilanteen mukaan (Weinreich, 1963: 80). Toisille lapsille tehtävätilanne saattoi esimerkiksi olla jännittävä, ja kielten tahdonalainen hallinta oli ehkä vaikeampaa kuin se muutoin olisi ollut (Ilalpa, Obler, Chengappa, 2013).

Aineisto kerättiin siten, että lapset kertoivat sammakkotarinsa peräjälkeen ensin englanniksi ja sitten suomeksi samalle tutkijalle. Haittapuolena menettelytavassa oli se, että lapset saattoivat päätyä vain kääntämään ensimmäisen tarinansa suomeksi täysin uuden tarinan tuottamisen sijaan. Kerrontojen välitön peräkkäisyys saattoi lisäksi vaikeuttaa äskettäin aktiivisena olleen englannin kielen inhiboimista suomeksi kerrottaessa ja siten edesauttaa siirtovaikutusta. Samankaltaisesti Meuter ja Alport (1999) havaitsivat, että heikommasta L2 kielestä vaihtaminen parempaan L1 kieleen häiritsi kaksikielisten tutkittavien suoriutumista L1-kielellä nimeämistehtävässä. Tutkijat arvelivat sen johtuvan juuri L2-kielen aktivoinnin ja samalla L1-kielen inhibition tahattomasta jatkumisesta yhä kielen vaihtamisen jälkeen (Meuter & Alport, 1999). Puheterapeuttisia arvointitapoja tai tutkimuksia suunniteltaessa tehtävien peräkkäisyys olisi hyvä huomioida. Kerronnat kahdella eri kielellä kannattasikin kerätä vaikkapa siten, että niiden välissä lapsen kanssa puuhattaisiin jotakin aivan muuta, jotta lapsen ajatus saataisiin hetkeksi pois tehtävästä.

Voisi olla edullista myös vaihtaa tutkijaa erikielisiä kerrontoja kerätessä tai ainakin pohtia, mitä vaihtamisesta seuraisi. Lapset eivät esimerkiksi välttämättä olettaisi tutkijan osaavan kuin yhtä kieltä, ja tällöin voitaisiin arvioida ehkä sitä, miten kuulijan yksikielisyys vaikuttaa kaksikielisen lapsen kielellisiin valintoihin (Grosjean, 1982: 290, 29–293). Lapsen kannaltahan tavoitteena ei ole niin sanotusti oikeakielisyys vaan ymmärretyksi tuleminen (Korpilahti, 2010). Täten molempia kieliä osaavan kuulijan kanssa lapsi saattaa vapaammin yhdistellä kieliään otaksuen, että kuulija kyllä ymmärtää (Grosjean, 1982: 149–149).

Kerrontaympäristönä esikoulullakin saattoi olla oma osuutensa lasten suoriutumiseen (ks. myös Roininen, 2014: 33–34). Vaikka lapsia haastateltiin yksityisessä huoneessa, ympäristöstä kuului hälinää, mikä saattoi häiritä keskittymistä. Esikoulu ei ollut myöskään neutraali tutkimuspaikka siinä mielessä, että lapset olivat tottuneet kuulemaan ja käyttämään siellä englantia. Paikka mahdollisesti aktivoi englannin kieltä ja edesauttoi siirtovaikutusta. Lapsia voisikin tutkia heille ennestään tuntemattomassa paikassa. Tutkimuspaikkaan liittyvä kieli nimittäin vaikuttaa Marianin ja Kaushanskayan (2006) arvion mukaan kaksikielisten puhujien valintoihin. Heidän tutkimuksessaan kyseisen kielen sanojen lainaaminen lisääntyi puhujien kertovassa kielessä.

Sammakkotarinan kuvasto ja kuvien mustavalkoisuus saattoivat aiheuttaa osan lasten erikoisista ilmauksista, kuten nimeämisvirheistä (esim. *lumipalloja* po. kiviä?). Kuvastoon kuuluu muun muassa maaoravalta näyttävä olento, jollaista ei ole ainakaan Suomen luonnossa, eikä eläin ole välttämättä kaikille lapsille tuttu (esim. *hiiri* po. myyrä/maaorava). Lisäksi kirjassa pojan tippuminen puusta esitetään niin, että poika on kuvassa jo kierähtänyt maahan selälleen (liite 1, kuva 12). On siis mahdollista, että verbi *kaatua* meni usealla lapsella sekaisin sanojen *pudota* tai *tippua* kanssa osaltaan siksi, että kuva tuki väärään sanan valintaa.

5.2.3 Analyysin haasteet

Siirtovaikutuksen tai muiden epätyypillisten ilmaisujen tunnistamiseen ja luokitteluun ei ollut valmista mallia, joten analysoin aineiston omien havaintojeni ja teoratiedon pohjalta. Luokittelin erilaiset siirtovaikutustyytit kielellisten osa-alueiden avulla, mutta vaihtoehtoisesti olisin voinut käyttää kirjallisuuskatsauksessa esiteltyjä ryhmiä (mm. engl. *mixing*, *code-switching* ja *transfer*). Kategoriat ja niiden määritelmät eivät kuitenkaan ole vakiintuneita (Hoffmann, 1991, 94–96; Meisel, 2004; Sajavaara, 2006: 16). Lisäksi eräät tutkijat perustavat luokittelun osaltaan kielellisten valintojen tahdonalaisuuteen, jota en pyrkinyt tutkimuksessa selvittämään (Hoffmann, 1991, 94–96; Meisel, 2004). Termivalintojeni ohjenuorana en aineiston rajallisuuden vuoksi voinut myöskään käyttää ilmaisujen esiintymisen toistumista tai systemaattisuutta (ks. Genesee ym. 2004: 75; Odlin 1989: 42).

Virheiden ja epätyypillisyyksien erottaminen ei ollut yksioikoista, ja on mahdollista, että osa epätyypillisyyksiksi tai virheiksi tulkitsemistani ilmaisuista oli vain lipsahduksia tai puhekielisyyksiä. Suullisessa aineistossa epätyypillisyyksien poimiminen on arvatenkin hankalaa, koska ilmaisulle ei välttämättä löydy tavanomaista vertailukohtaa väitteen perustelemiseksi (Aalto ym., 1997). Vertailtavuutta helpotti tässä tutkimuksessa hieman se, että kaksikieliset, kuten verrokkilapsetkin, tuottivat tarinan samasta kuvakirjasta (ks. myös Suvanto, 2012).

On mahdollista, että en välttämättä aina havainnut siirtovaikutusta tai tulkintani siitä ei ollut oikea. Kokemani hankaluudet ovatkin tavallisia kaksikielisten lasten tutkimuksessa (Gawlitze-Maiwald & Tracy, 1996). Vaikka voitaisiin sulkea pois lipsahduksen mahdollisuus, epätyypillisen ilmauksen taustalla saattaa olla toisen kielen vaikutus, kielellisten taitojen tasosta johtuva syy tai molemmat (Gawlitze-Maiwald & Tracy, 1996; Marian & Kaushanskaya, 2006). Asiaa monimutkaistaa edelleen se, että englannin globaalien luonteen vuoksi siitä siirtyy ilmaisuja suomeen ja siten lapsen kieliympäristöön yleisemminkin (Lauranto, suullinen tiedonanto 21.8.2015). Lisäksi vanhempien ellei myös muiden aikuisten, sisarusten tai kavereiden antama malli voi vaikuttaa lasten kieleen (ks. Korpilahti, 2010; Yip & Mathews, 2006).

Englannin kielen vaikutuksen tulkitsin näkyvän epätyypillisinä ilmauksina yksinkertaisesti siksi, että se oli tällä tavalla verrattain helpompi havaita ja perustella. Kielten välinen vuorovaikutushan voi tuottaa myös tavanomaisia tai niin sanotusti oikeellisia ilmaisuja ja eri kielet voivat tukea toistensa kehittymistä monin tavoin (Cummins, 2001; Kaivapalu, 2005; Nicoladis ym., 2010, katsaus).

Tutkimus osoitti sen, että kaksikielisten lasten kielen tarkasteluun liittyy monenlaisia ongelmakohtia. Tässä työssä sain apua analyysiratkaisuihini ja lasten kielellisten valintojen tulkintaan konsultoimalla ohjaajiani ja muita asiantuntijoita (kpl 3.4).

5.3 Tutkimuksen kliininen merkitys ja jatkotutkimusehdotuksia

Vaikka nykykäsityksen mukaan kaksikielisyyden itsessään ei lisää kielihäiriön riskiä, puheterapeuttien asiakaskunnassa kaksikielisten henkilöiden osuus tulee oletettavasti kasvamaan muun muassa siksi, että vieraskielisen väestö, lapset mukaan lukien, on Suomessa lisääntynyt merkittävästi (Arkkila ym., 2013; Kohnert, 2010; Rapo, 2012). Kaksikielisiä lapsia tutkimalla kartutetaan tietoa, jonka avulla lasten kielellisten taitojen arviointiin voidaan kehittää normitettuja testejä ja kielellisen tuen tarpeessa olevat lapset voidaan siten alkaa tunnistaa nykyistä varmemmin (Arkkila ym., 2013).

Sarjakuvasta kertominen on jo vakiintunut puheterapeuttisena tutkimusvälineenä (Korpilahti-Huuhka, 2003: 33, 198). Sarjakuvakerronnan — kuten Sammakotarinan — käyttö myös tulevilla tutkimuksissa kartuttaisi jo olemassa olevaa suomenkielistä aineistokantaa ja parantaisi kerrontatehtävien pätevyyttä sekä yksi- että kaksikielisten lasten arviointivälineenä (Duodecim, 2004; Reilly, Oates & Douglas, 2004). Sammakotarinan käytöllä on etunsa myös siksi, että kansainvälisestäkin hyödynnettynä menetelmänä se tarjoaa keinon vertailla kielellistä tuottoa eri kielissä ja erilaisilla tutkimushenkilöillä (ks. Berman & Slobin, 1994: Liite III).

Tässä tutkimuksessa tarkastelin englannin omaksumisen mahdollista vaikutusta kuusivuotiaiden kaksikielisten lasten suomeksi kerrotuissa Sammakkotarinoissa. Siirtovaikutusta olisi kiinnostavaa tutkia myös lasten englanninkielisissä kerronnoissa, sillä niissä oli tulkittavissa suomen kielen vaikutusta ainakin sanastossa (esim. CG2: *the peura dropst the boy(.) an' de do:g to (.)a lampi*) idiomaattisissa ilmaisuissa (esim. CB3: *den (.)dey fell on their head in the front, po. head first, vrt. CB3: sitten koira ja poika putosivat jokeen (.) pää edellä*) sekä mahdollisesti muina erikoisina ilmauksina (esim. CB20: *the dog (.) wuffed (.) for+deh (.) bees*, englanniksi koira sanoo *wuff wuff*, mutta verbi on *to bark* vrt. suomessa koira sanoo *hau hau*, ja verbi on *haukkua*) (ks. OLDO, 2015). Havainnot lasten molemmista kielistä olisivat hyödyllisiä siksi, että puheterapeuttien tulisi myös kliinisessä työssään pyrkiä arvioimaan lapsen kummankin kielen käyttöä ja tasoa (Arkkila ym., 2013, katsaus).

Koska kaksikieliselle kehitykselle on tavallista, että taidot jakautuvat epätasaisesti ensinnäkin eri kielten kesken mutta myös käyttötarkoituksen ja -kontekstin mukaan (Arkkila ym., 2013), olisi kielellistä tuottoa perusteltua tutkia paitsi sarjakuvakerronnan kaltaisissa strukturoiduissa tehtävätilanteissa myös erilaisissa vapaissa diskursseissa (Marian & Kaushanskaya, 2007; ks. myös Prins & Bastiaanse, 2004). Olennainen tarkkailun kohde olisi arkinen keskustelutilanne, sillä myös kulttuuristen piirteiden tiedetään näkyvän kerronnan lisäksi erityisesti keskustelussa (Menyuk & Brisk, 2005: 49–51). Siirtovaikutusta kannattaisi tutkia pidemmällä tallennoksilla, suuremmilla lapsiryhmillä ja seurantatutkimuksina, jolloin voitaisiin saada käsitys myös siirtovaikutuksen systemaattisuudesta ja sen muutoksista kielitaidon kehittymisen ja iän karttumisen myötä (ks. esim. Gawlitzek-Maiwald & Tracy, 1996).

Puheterapeuttisessa arvioinnissa asiakkaan taitoja tulee peilata tämän ikätason ja elämäntilanteen mukaisiin viestintätarpeisiin, ja sama pätee kuntoutuksen tavoitteiden suunnitteluun (Renvall, Nickels & Davidson, 2013; Suvanto, 2011). Erilaisten diskurssien ohella olisikin hyvä tutkia kaksikielisen lapsen valintoja kielen eri tehtävien täyttymisen näkökulmasta (Armstrong, 1995; Armstrong, 2005). Sitä, miten lapsen taidot kussakin kielessä mahdollistavat kielen käyttämisen sen erilaisiin vuorovaikutustehtäviin, tietoa jäsentäviin tehtäviin sekä todellisuudesta irrottautumiseen, voidaan eritellä vaikkapa Hallidayn (1975) *kielenkäyttötehtävien* avulla (ks. myös Korpijaakko-Huuhka, 2011). Kielen *metafunktioiden* tutkiminen lapsen kielessä taas antaisi tietoa siitä, miten lapsi kuvaa ympäröivää todellisuutta tai mielikuvitusmaailmaansa, miten hän ilmaisee sosiaalisia roolejaan ja miten hän rakentaa puhuttuja tai kirjoitettuja tekstejä (Halliday & Matthiessen, 2004).

Valtaosa lasten kaksikielisyytutkimuksista on käsitellyt typologisesti samankaltaisia tai sukulaiskieliä (Silvén, 2010: 142; Yip & Mathews, 2000). Kuitenkin, kuten myös Yip ja Mathews (2000) toteavat, olisi kannattavaa tutkia erilaisia kielipareja edustavia lapsia, jotta saataisiin kuva kaksikielisyyteen liittyvästä lingvistisestä vaihtelevuudesta ja kyettäisiin hahmottamaan kaikkia kaksikielisiä henkilöitä yhdistäviä tekijöitä. Tutkimalla suomen käyttöä eri kieliparien osana voitaisiin selvittää myös ne suomen kielen osa-alueet, jotka ovat alteimpia toisen kielen vaikutukselle (ks. Müller & Hulk, 2001). Tämä tarkastelu kannattaisi toki kohdistaa kielenkehityksen eri vaiheissa oleviin lapsiin. Puheterapeuttiseen arvioon ohjautuvat Suomessa tällä hetkellä erityisesti sellaiset vieraskieliset lapset, jotka altistuvat kielellemme mennessään päivähoitoon 1–3-vuotiaina tai jopa vanhempina. Tutkimusta olisi perusteltua suunnata näihin lapsiin (Arkkila ym., 2013). Koska kaksikielisyyden ilmenemismuodot ovat moninaisia, tulisi tutkia myös kattavasti eri-ikäisinä ja eri olosuhteissa kahta kieltä omaksuvia lapsia.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan voidaan suuntaa-antavasti todeta, että englannin omaksumisella ja kahden kielen vaikutuspiirissä kasvamisella voidaan olettaa olevan jonkinlaista vaikutusta kuusivuotiaiden lasten kielelliseen tuottoon, kun heidän ensimmäinen tai kotikielensä on suomi. Näin näyttää ainakin olevan satunnaisina ja yksittäistapauksina. Kaksikielisten lasten suomenkielisessä kerronnassa esiintyvien epätyypillisten kielellisten valintojen taustalla on mahdollisesti ainakin kaksi tekijää: kielispesifi englannin siirtovaikutus suomeen ja suomen kielen omaksumisprosessin piirteet. Taustavaikuttajien erottaminen toisistaan ei ole yksinkertaista, ja ne luultavasti nivoutuvatkin osittain toinen toisiinsa. Myöskään muiden taustatekijöiden tai lipsahdusten mahdollisuutta ei voida täysin sivuuttaa. Siirtovaikutus näyttää esiintyvän yksilöllisesti, tilannekohtaisesti ja erilaisista syistä. Yleistettävien tulosten saamiseksi tutkittavia ja heidän verrokkejaan tulisi tulevaisuudessa olla enemmän, ja kaksikielisten lasten tulisi olla keskenään mahdollisimman samankaltaisia. Heidän kielen käyttöään tulisi lisäksi tutkia laajemmilla aineistoilla ja vaihtelevissa diskursseissa.

Siirtovaikutushavaintojen perusteella voitaneen olettaa, että kaksikieliset lapset tuottavat osittain poikkeavia epätyypillisiä ilmaisuja kuin yksikieliset lapset; he siis tuottavat merkityksiä erilaisilla valinnoilla. Jotkin kaksikielisten lasten suomen kielen omaksumiseen liittyvät epätyypilliset ilmaisut sen sijaan muistuttavat heitä nuorempien verrokkilasten valintoja. Nämä seikat olisi hyvä pyrkiä huomioimaan kaksikielisten lasten kielellisiä taitoja arvioitaessa. Puheterapeutin kliinistä työtä ajatellen tämän tutkimuksen yhteydessä esille nousseita muita tärkeitä pohdinnan kohteita

ovat tutkimusympäristön sekä tutkimuskäytänteiden mahdollinen yhteys siirtovaikutuksen esiintymisherkkyyteen.

LÄHTEET

- Aalto, E, Latomaa, S. & Suni, M. (1997). Suomi toisena ja vieraana kielenä – tutkittua ja keskusteltua. *Virittäjä*, 101:4, 530–562.
- Arkkila, E., Smolander, S. & Laasonen, M. (2013). Monikielisyys ja kielellinen erityisvaikeus. *Duodecim*, 129:2, 200–207.
- Armstrong, E. (1995). A Linguistic Approach to the Functional Skills of Aphasic Speakers. Teoksessa C. Code & D. Müller (toim.), *Treatment of Aphasia: from Theory to Practice*, (s.70–89). London: Whurr.
- Armstrong, E. (2005). Language disorder: A functional linguistic perspective. *Clinical Linguistics & Phonetics*, 19:3, 137–153.
- Bamberg, M. G. W. (1987). *The Acquisition of Narratives; Learning to Use Language*. Berliini: de Gruyter.
- Bedore, L. M. & Peña, E. D. (2008). Assessment of Bilingual Children for Identification of Language Impairment: Current Findings and Implications for Practice. *The International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 11:1, 1–29.
- Bialystok, E. (2001). *Bilingualism in development: Language Literacy and cognition*. New York: Cambridge University Press.
- Costa, A. & Sebastián-Gallés, N. (2014). How Does the Bilingual Experience Sculpt the Brain? *Nature Reviews Neuroscience*, 15:5, 336–345.
- Cummins, J. (2001). Bilingual Children's Mother Tongue: Why is it important for education? *Sprogforum*, 7:19, 15–20.
- Croft, W. (2003). *Typology and Universals* (2. painos). Cambridge: Cambridge University Press.
- De Houwer, A. (2004) [1995]. Bilingual language acquisition. Teoksessa P. Fletcher & B. MacWhinney (toim.), *The Handbook of Child Language*, (s. 219–250). Oxford: Blackwell
- Dixon, L. Q., Wu, S. & Daraghmeh, A. (2012). Profiles in Bilingualism: Factors Influencing Kindergartners' Language Proficiency. *Early Childhood Education Journal*, 40:1, 25–34.
- Duodecim. (2004). Näytön tason luokitus. Osoitteessa http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_loki=N&p_artikkeli=inf04224. Luettu 10.8.2015.
- Eggins, S. (1994). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. Lontoo: Pinter.
- Eriksson, P. & Rajala, E. (2014). Miten kielellisesti tyypillisesti kehittyneet 6–7-vuotiaat lapset tuottavat ja ymmärtävät sammakkotarinan? Alustavat ikänormit. Logopedian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Gawlitsek-Maiwald, I., & Tracy, R. (1996). Bilingual Bootstrapping. *Linguistics*, 34:5, 901–926.
- Genesee, F., Paradis, J. & Crago, M. (2004). *Dual Language Development and disorders: A Handbook on Bilingualism & Second Language Learning*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.

- Gollan, T. & Acenas, L. (2004). What is a TOT? Cognate and translation effects on tip-of-the-tongue states in Spanish-English and Tagalog-English bilinguals. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition*, 30:1, 246–269.
- Hakulinen, A., Kauppinen, A., Leiwo, M., Paunonen, H., Räikkälä, A., Saukkonen, P., ... Alho, I. (2004). *Kieli ja sen kielioipit* (5. painos). Helsinki: Edita Prima Oy.
- Halliday, M. A. K. (1973). *Explorations in the Functions of Language*. Lontoo: Arnold.
- Halliday, M. A. K. (1975). *Learning How to Mean: Explorations in the Development of Language*. Lontoo: Arnold.
- Halliday, M.A.K. (1978) *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. Edward Arnold: London.
- Halliday, M. A. K. (1985). *An Introduction to Functional Grammar*. Lontoo: Arnold.
- Halliday, M. A. K. & Matthiessen, C. M. I. M. (2004). *An Introduction to Functional Grammar*. 3. painos. Lontoo: Arnold.
- Halmari, H. (1997). *Government and codeswitching explaining American Finnish*. Philadelphia: J. Benjamins.
- Halmari, H. (2005). "I'm forgetting both": L1 maintenance and codeswitching in Finnish-English language contact. *International Journal of Bilingualism*, 9:3&4, 397–433.
- Halmari, H. & Smith, W. (1994). Code-switching and register shift: Evidence from Finnish-English child bilingual conversation. *Journal of Pragmatics*, 21:4, 427–445.
- Hassinen, S. (2002). Ollako kaksikielinen vai eikö olla? *Virittäjä*, 3, 405–409.
- Hoffmann, C. (1991). *An Introduction to Bilingualism*. Lontoo: Longman.
- Häkkinen, K. (2001) [1995]. *Kielitieteen perusteet* (5. painos). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Ijalba, E., Obler, L. & Chengappa, S. (2013). Bilingual Aphasia: Theoretical and Clinical Considerations. Teoksessa T. K. Bhatia & W. C. Ritchie (toim.), *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism* (2. painos), (s. 61–83). Chichester: Wiley-Blackwell.
- Ivanova, I. & Costa, A. (2008). Does bilingualism hamper lexical access in speech production? *Acta Psychologica*, 127:2, 277–288.
- Kaivapalu, A. (2005). *Lähdekieli kielenoppimisen apuna*. Jyväskylä: Jyväskylä studies in Humanities 44.
- Kielitoimiston sanakirja. (2015). (Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy). Osoitteessa <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>. Luettu 31.5.2015.
- Kohnert, K. (2010). Bilingual children with primary language impairment: Issues, evidence and implications for clinical actions. *Journal of Communication Disorders*, 43:6, 456–473.

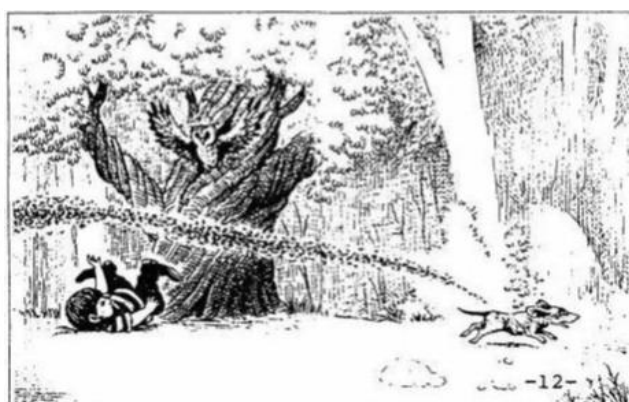
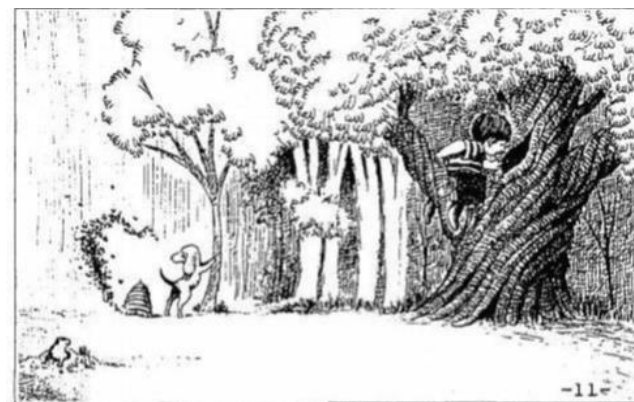
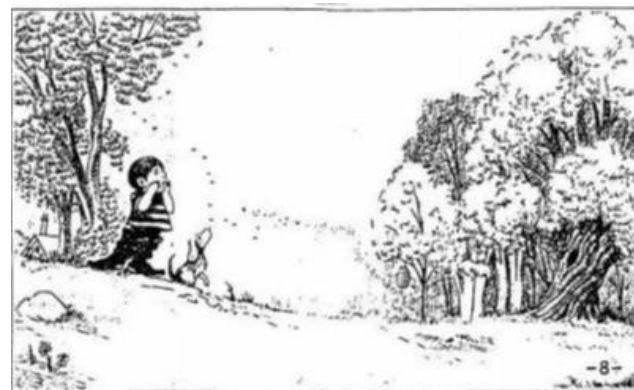
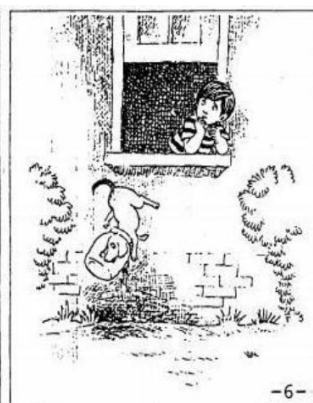
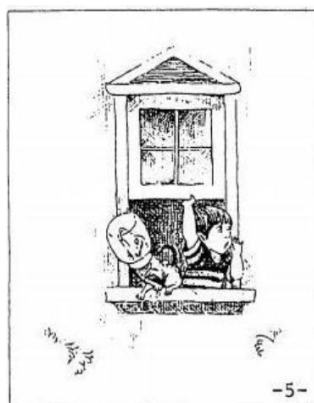
- Korpjaakko-Huuhka, A.-M. (2003). *Kyllä se lintupelotintaulujuttu siinä nyt on käsittelyssä. Afaattisten puhujien kielellisiä valintoja sarjakuvatehtävässä*. Helsinki: Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 46.
- Korpjaakko-Huuhka, A.-M. (2011). Kielenkäyttötehtävien arvioinnin suuntaviivoja. Teoksessa S. Loukusa & L. Paavola (toim.), *Lapset kieltä käyttämässä: pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt*, (s. 211–228). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korpilahti, P. (2007). Lapsen monet reitit kaksikieliseksi – haasteita ja mahdollisuuksia. Teoksessa S. Latomaa (toim.), *Oma kieli kultan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen*, (s. 26–35). Helsinki: Opetushallitus.
- Korpilahti, P. (2010). Kaksikielisyys ja kielihäiriöt. Teoksessa P. Korpilahti, O. Aaltonen & M. Laine (toim.), *Kieli ja Aivot*, (s. 146–151). Turku: Turun Yliopisto.
- Kunnari, S. & Savinainen-Makkonen, T. (2012). Äänteellinen kehitys ja sen kaudet. Teoksessa S. Kunnari & T. Savinainen-Makkonen (toim.), *Pienten sanat: lasten äänteellinen kehitys*, (s. 65–68). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Lauranto, Y. (1997). *Ensi askeleita paikallissijojen käyttöön: espanjankielisten suomenoppijoiden sisä- ja ulkopaikallissijat konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Lauranto, Y. (2015). Suullinen tiedonanto. 21.8.2015.
- Leiwo, M. (1986). *Lapsen kielen kehitys* (2. painos). Helsinki: Gaudeamus.
- Leppänen, S., Pitkänen-Huhta, A., Nikula, T., Kytölä, S., Törmäkangas, T., Nissinen, K., ... Jousmäki, H. (2009). *Kansallinen kyselytutkimus englanninkielestä Suomessa: käyttö, merkitys ja asenteet*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Linck, J. A., Hoshino, N. & Kroll, J.K. (2008). Cross-language lexical processes and inhibitory control. *The Mental Lexicon*, 3:3, 349–374.
- Lindstromberg, S. (2010). *English Prepositions Explained*. Philadelphia: John Benjamins B. V.
- Long, S. (2014). *A possible explanation for the emergence of quotative “like” in American English*. Osoitteessa: <https://technaverbascripta.wordpress.com/2014/04/28/a-possible-explanation-for-the-emergence-of-quotative-like-in-american-english/>. Luettu: 4.7.2015.
- Loukusa, S. (2007). 3–9 -vuotiaiden lasten suoriutuminen Bostonin nimentätestissä. *Puhe ja kieli*, 27:4, 141–149.
- Lyytinen, P. (2004). Kielen kehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & Ketonen, R. (toim.), *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*, (s. 48–68). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mackey, W. F. (2004) [2000]. The description of bilingualism. Teoksessa L. Wei (toim.), *The Bilingualism Reader*, (s. 26–54). Lontoo: Routledge.
- Marian, V. & Kaushanskaya, M. (2007). Cross-linguistic transfer and borrowing in bilinguals. *Applied Psycholinguistics*, 28:2, 369–390.
- Mayer, M. (1969). *Frog, Where Are You?* New York: Dial Books for Young Readers.

- McCabe, A. & Bliss, L.S. (2003). *Patterns of Narrative Discourse. A Multicultural, Life Span Approach*. Boston: Allyn and Bacon.
- Meisel, J.M. (2004) [2000]. Early differentiation of languages in bilingual children. Teoksessa L. Wei (toim.), *The Bilingualism Reader*, (s. 344–369). Lontoo: Routledge.
- Menyuk, P. & Brisk, M. E. (2005). *Language Development and Education: Children with Varying Language Experience*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mertanen, H. & Vaarma, M. (2015). *Ku oli semmonen poika, jolla oli sammakko – Kielellisesti tyypillisesti kehittyneiden 5-vuotiaiden lasten kerrontataidot*. Logopedian pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Meuter, R. F. I. & Allport, A. (1999). Bilingual Language Switching in Naming: Asymmetrical Costs of Language Selection. *Journal of Memory and Language*, 40:1, 25–40.
- Morris, M. & Korpiaakko-Huuhka, A-M. (2009). Kaksikielisten vanhempien kielen käyttö lapselle suunnatussa puheessa: neljä tapaustutkimusta. *Puhe ja Kieli*, 29:1, 15–25.
- MOT, suursanakirja. (2015). (Kielikone Oy). Saatavilla <https://mot.kielikone.fi/mot/uta/netmot.exe>. Luettu 7.10.2015.
- Müller, N. & Hulk, A. (2001). Crosslinguistic Influence in Bilingual Acquisition. *Bilingualism: Language and Cognition*, 4:1, 1–21.
- Muysken, P. (2010). Code-switching processes: Alternation, insertion, congruent lexicalisation. Teoksessa L. Wei (toim.), *Bilingualism and Multilingualism. Vol 1, Linguistic and Developmental Perspectives*, (s. 60–75). Lontoo: Routledge.
- Nelson, K. (1996). *Language in Cognitive Development: The Emergence of the Mediated Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nenonen, M. (2002). *Idiomit ja leksikko: Lausekeidiomien syntaktisia, semanttisia ja morfologisia piirteitä suomen kielessä*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Nicoladis, E. & Genesee, F. (1997). Language Development in Preschool Bilingual Children. *Journal of Speech-Language Pathology and Audiology*, 21:4, 258–270.
- Nicoladis, E., Rose, A. & Foursha-Stevenson, C. (2010). Thinking for speaking and cross-linguistic transfer in preschool bilingual children. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 13:3, 345–370.
- Nicoladis, E. & Secco, G. (2000). The role of a child's productive vocabulary in the language choice of a bilingual family. *First Language*, 20:58, 3–28.
- Odlin, T. (1989). *Language Transfer: Cross-linguistic influence in language learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oxford Language Dictionaries Online. (2015). (Oxford University Press). Osoitteessa <http://www.oxforddictionaries.com/>. Luettu 7.10.2015
- Paradis, J. (2010). Bilingual Children's Acquisition of English Verb Morphology: Effects of Language Exposure, Structure Complexity, and Task Type. *Language Learning*, 60:3, 651–680.

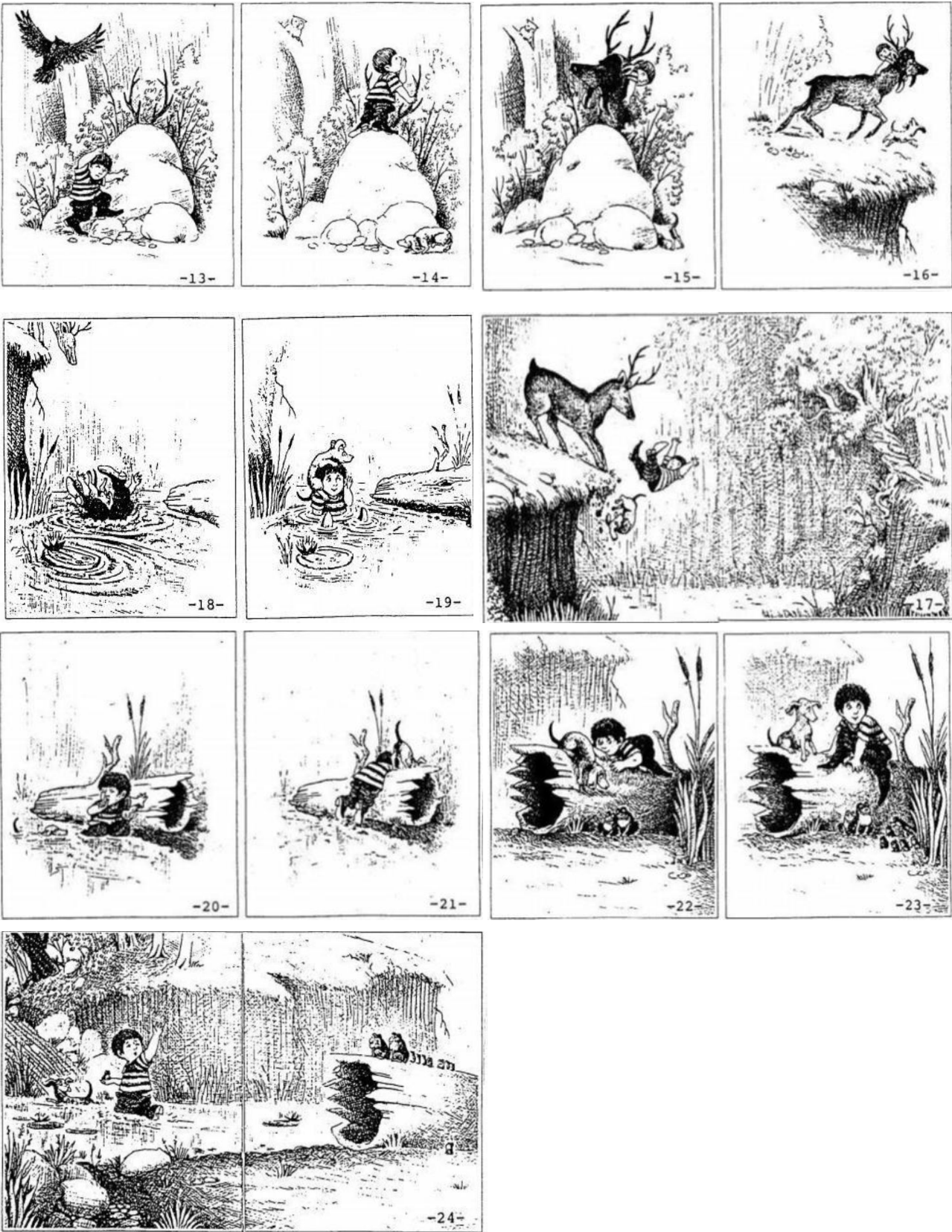
- Place, S. & Hoff, E. (2011). Properties of Dual Language Exposure that Influence the 2-Year-Olds' Bilingual Proficiency, *Child Development*, 82:6, 1834–1849.
- Poplack, S. (2010). Code-Switching (Linguistic). Teoksessa L. Wei (toim.), *Bilingualism and Multilingualism. Vol 1, Linguistic and Developmental Perspectives*, (s. 15–22). Lontoo: Routledge.
- Poplack, S., Wheeler, S. & Westwood, A. (1989). Distinguishing Language contact phenomena. *World Englishes*, 8:3, 389–406.
- Prins, R. & Bastiaanse, R. (2004). Analysing the spontaneous speech of aphasic speakers, *Aphasiology*, 18:12, 1075–1091.
- Rantala, L. (2015). Suullinen tiedonanto. 28.6.2015.
- Rapo, M. (2012). *Suomi ilman maahanmuuttajia*. Osoitteessa http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-03-12_008.html?s=1. Luettu 27.7.2014.
- Reilly, S., Oates, J. & Douglas, J. (2004). Evidence-based practice in speech pathology: future directions. Teoksessa S. Reilly, J. Douglas & J. Oates (toim.), *Evidence-based practice in speech pathology*, (s. 330–352). Lontoo: Whurr.
- Renvall, K., Nickels, L. & Davidson, B. (2013). Functionally relevant items in the treatment of aphasia (part I): Challenges for current practice. *Aphasiology*, 27:6, 636–650.
- Riionheimo, H. (2010). Kielten sulautuminen suomen ja viron kontaktissa. Teoksessa Kaivapalu, A., Muikku-Werner, P. & Sepper, M-M. (toim.), *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 20, (s. 218–239). Tallinna: Eesti rakennusduslingvistika ühid.
- Ritchie, W. C. & Bhatia, T. K. (2013). Social and Psychological Factors in Language Mixing. Teoksessa T. K. Bhatia & W. C. Ritchie (toim.), *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism* (2. painos), (s. 745–769). Chichester: Wiley-Blackwell.
- Roininen, H. (2014). *Verbien käyttö 6- ja 7-vuotiaiden lasten kertomuksissa*. Vertaileva ryhmätutkimus. Logopedian pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Runnqvist, E., Gollan, T. H., Costa, A. & Ferreira, V.S. (2013). A disadvantage in bilingual sentence production modulated by syntactic frequency and similarity across languages. *Cognition*, 129:2, 256–263.
- Sajavaara, K. (2006). Kontrastiivinen analyysi, transfer ja toisen kielen oppiminen. Teoksessa A. Kaivapalu & K. Pruuli (toim.), *Lähivertailuja* 17, *Jyväskylä Studies in Humanities* 53, (s. 9–25). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Saresoja, P. (2015). Suullinen tiedonanto. 23.4.2015.
- Savinainen-Makkonen, T. & Kunnari, S. (2009). Puheen, kielen ja kommunikoinnin kehitys lapsuudessa. Teoksessa O. Aaltonen, R. Aulanko, A. Iivonen, A. Klippi, M. Vainio (toim.), *Puhuva ihminen: puhetieteiden perusteet*, (s. 114–121). Helsinki: Otava.
- Seppänen, E-L. (1998). Vuorovaikutus paperilla. Teoksessa L. Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* (2.painos), (s. 18–31). Tampere: Vastapaino.
- Serratrice, L. (2007). Cross-linguistic influence in the interpretation of anaphoric and cataphoric pronouns in English-Italian bilingual children, *Bilingualism: Language and Cognition*, 10:3, 225–238.

- Shore, S. (1992). *Aspects of a Systemic-Functional Grammar of Finnish*. Sydney: Macquarie University.
- Silvén, M. (2010). Lapsen kaksikielinen varhaiskehitys. Teoksessa P. Korpilahti, O. Aaltonen & M. Laine (toim.), *Kieli ja Aivot*, (s. 139–145). Turku: University of Turku.
- Skutnabb-Kangas, T. (1983). *Bilingualism or Not: The Education of Minorities* (engl. kään. L. Malmberg & D. Crane). Clevedon: Multilingual Matters.
- Suvanto, A. (2011). Leikki-ikäisen lapsen kielenkäyttötaitojen kehittäminen. Teoksessa S. Loukusa & L. Paavola (toim.), *Lapset kieltä käyttämässä: pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt*. (s. 279–289). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Suvanto, A. (2012). *Lapsi tarinaa rakentamassa: Kielihäiriöisten lasten kerrontataidot ja niiden kuntoutuminen*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Tabouret-Keller, A. (2013). Bilingualism in Europe. Teoksessa T. K. Bhatia & W. C. Ritchie (toim.), *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism* (2. painos), (s. 745–769). Chichester: Wiley-Blackwell.
- Uccelli, P. & Páez, M. M. (2007). Narrative and Vocabulary Development of Bilingual Children from Kindergarten to First Grade: Developmental Changes and Associations among English and Spanish Skills, *Language, speech, and hearing services in schools*, 38:3, 225–236.
- Verhoeven, L. (2010) [2004]. Bilingualism and Narrative Construction. Teoksessa S. Strömquist & L. Verhoeven (toim.), *Relating Events in Narrative Vol. 2: Typological and Contextual Perspectives*, (s. 435–454). Mahwah (N.J.): Lawrence Erlbaum.
- VISK = Ison suomen kieliopin verkkoversio. (2008). (päätoim. A. Hakulinen). Osoitteessa <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>. Luettu 7.10.2015
- Wei, L. (2004) [2000]. Dimensions of bilingualism. Teoksessa L. Wei (toim.), *The Bilingualism Reader*, (s. 3–25). Lontoo: Routledge.
- Weinreich, U. (1963) [1953]. *Languages in Contact: findings and problems*. Hague: Mouton.
- Yip, V. & Matthews, S. (2000). Syntactic Transfer in a Cantonese-English Bilingual Child. *Bilingualism: Language and Cognition*, 3:3, 193–208.
- Yip, V. & Matthews, S. (2006). Assessing Language Dominance in Bilingual Acquisition: A Case for Mean Length Utterance. *Language Assessment Quarterly*, 3:2, 97–116.
- Yorio, C. A. (1989). Idiomacity as an indicator of second language proficiency. Teoksessa K. Hyltenstam & L. K. Obler (toim.), *Bilingualism Across the Lifespan*, (s. 55–72). Cambridge: Cambridge University Press.
- Zurer Pearson, B. (2009). Children with two languages. Teoksessa E. L. Bavin (toim.), *The Cambridge Handbook of Child Language*, (s. 379–398). New York: Cambridge.

Liite 1: *Sammakkotarina*-kuvasarja (Mayer, M., 1969, *Frog, where are you?*)

Sammakkotarina-kuvasarja (Mayer, M., 1969, *Frog, where are you?*)

LIITE 2: Litteraatiomerkinnot

(.)	tauko
huo-	sana on jäänyt kesken
ja:	äänteen venytys
an'	viimeistä äännettä ei ole tuotettu (englanninkielisissä sanoissa)
sitten+ne	sanat on äännetty yhteen
(-)/(--)/(---)	äänne/sana/pidempi ilmaus, josta ei ole saatu selvää
(little)	sulkeiden sisällä oleva jakso on kuultu epäselvästi
[...]	tutkija on poistanut litteraatista jakson tutkielman esimerkissä
[lapsi jatkaa]	hakasulkeiden sisällä on tutkijan selitys poistetusta jaksosta tutkielman esimerkissä

LIITE 3: Esimerkkilitteraatti: Sammakkotarina englanniksi ja suomeksi

Lapsen CG10 Sammakkotarina englanniksi

CG10:

- 1) Once upon a time there lived a little boy who had a frog: (.) in a (.)
this kind+of jar
- 2) when the boy was sleeping (.) the frog jumped away from the glass (.)jar
- 3) when the boy waked up he didn't find (.) his frog (.) in the jar
- 4) so they looked (.) under a shoe and he still looked from a jar and was
there anything
- 5) an' nowhere was nothing
- 6) lhen (.) a do (.) lhen the boy's dog w- looked from the window but he fall
and the jar went broke
- 7) vhey called the frog but nowhere (.) they didn't see a frog
- 8) there was a (.) beehive
- 9) and a the dog um hopped and wanded to see the bees (.) but no
- 10) but vhen (.) the beehi' dropped an' then the bees (.) started (.) do buzz
- 11) and vhey flied towards the (.) the boy's dog
- 12) but they didn't find nothing
- 13) but vhen under a rock there was a hh hhh ts

T: are you wondering what the animal is called

CG10:

- 14) yes

T: I think it's a deer do you think it's a deer (.) yeah

CG10:

- 15) under a rock there was a deer
- 16) and he and the deer grabbed the boy (.) and the dog
- 17) an' it falled them (.) in (.) a lake
- 18) and vhey heared something
- 19) thvey looked under a log:
- 20) and thlen they find two: frogs
- 21) that's maybe our frog
- 22) an'+dey find it

Esimerkkilitteraatti: Sammakkotarina englanniksi ja suomeksi

Lapsen CG10 Sammakkotarina suomeksi

CG10:

- 1) yhden kerran (.) asui pieni sammakko yhden pojan luona (.) yhdessä lasi
(.) hh lasi (.) lasipurkissa

T: nii justii

CG10:

- 2) kun poika oli nukkumassa (.) sa (.) sammakko hyppäs lasipurkista pois
3) ja kun+neh heräsi niin ei ollut mitään lasipurkissa
4) ne etsi joka paikasta (.) kengästä
5) jah pojan koira kattoi lasipurkista olik+sielä jotain
6) mut ei ollut
7) poika kattoi ikkunasta ja myös (.) ja myös koira
8) ja koira putoi ikkunasta
9) ja (.) lasi meni rikki
10) poika huusi ja huusi mut ei mitään kuulunut
11) silloin ne kattoi joka kolosta ja jo (.) joka mehiläispesästä
12) mutta+kun koira hai (.) haukkui (.) niin+kovaa että (.) niitten pesä
kaatui puusta
13) ja ne kattoi joka puolelta mut ei mitään
14) sitten mehiläiset kat- (.) öm suuttuivat ja lensivät koira vastaan
15) ja alkoivat pistää koira
16) ik- (.) ja: poika kattoi kiven+alta
17) ja sieltä löytyi hirvi
18) hirvi vei pojan (.) ja koiran ja heitti ne (.) lampeen
19) lammessa oli mutaista ja (.) vettä paljon
20) niin+ne kuulivat ääntä
21) ne näkivät (.) ja poika sano koiralle että ole hiljaa
22) ja sitten+ne kattoi (.)hmm puun tak:- (.) puun takaa

T: mmm

CG10:

- 23) ja sieltä löytyi tyttösammakko ja poikasammakko

T: hhmm

CG10:

- 24) ja pieniä sammakoita
25) ne löysi niitten+noman sammakon
ja ne lähtivät kotiin